

การวิเคราะห์ผลการศึกษา

การวิเคราะห์ผลการศึกษา ผู้วิจัยได้นำข้อมูลแนวคิดและทฤษฎีจากบทที่ 2 และผลการศึกษาจากบทที่ 4 มาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงแนวทางที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของที่พักอาศัยสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรมในสถานปฏิบัติธรรม รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกกิจกรรม และการจูงใจผู้ปฏิบัติธรรมของสถานปฏิบัติธรรมต่างๆที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง คือ วัดพระธรรมกาย พุทธสถานสันติอโศก และวัดกัททันตะอาสภาราม

จากแนวคิด ทฤษฎีและผลการศึกษา สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้ โดยทั่วไปลักษณะนิสัยและความประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ในสังคมมีความแตกต่างกัน ซึ่งในทางพุทธศาสนาเรียกว่า จริต ซึ่งจริตนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ประเภทใหญ่ๆ คือ รากจริต โทสจริต โมหจริต สัทธาจริต พุทธิจริต และวิตกจริต โดยทั้งหมดเรียกรวมกันว่า จริต 6 (ดูรายละเอียดในข้อ 2.1.3) การแสดงออกต่าง ๆ กันในทางความประพฤติของจริตเหล่านี้ย่อมส่งผลต่อความต้องการในสิ่งต่างๆที่แตกต่างกัน การที่ฆราวาสผู้ปฏิบัติธรรมเลือกไปสถานปฏิบัติในแต่ละแห่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นผลมาจากการมีสัทธาจริตในสถานปฏิบัติธรรมนั้นๆ ประกอบกับการที่สถานปฏิบัติธรรมนั้นสามารถตอบสนองต่อความต้องการในจริตอื่นๆของผู้ปฏิบัติธรรมไปพร้อมกันด้วย สถานปฏิบัติธรรมนั้นจึงจะสามารถสร้างความพึงพอใจแก่ฆราวาสผู้มาปฏิบัติธรรมได้ และเรียกได้ว่าเป็นเสนาสนะที่สัปปายะ คือเป็นสถานที่ที่เกื้อกูลเหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม

การที่สถานปฏิบัติธรรมควรจะเป็นเสนาสนะที่สัปปายะ ก็เพื่อรองรับต่อจริตที่แตกต่างกันของผู้ปฏิบัติธรรม เนื่องจากสัทธาจริตที่เกิดขึ้นกับแนวทางปฏิบัติธรรมของสถานปฏิบัติธรรมยังไม่เพียงพอต่อการตอบสนองต่อจริตอื่นๆที่ยังคงไว้ซึ่งความต้องการในสิ่งต่างๆได้ การตอบสนองต่อการสร้างความพึงพอใจแก่ผู้ปฏิบัติธรรมในด้านต่างๆเป็นสิ่งที่จำเป็นยิ่งต่อการปฏิบัติธรรม เพราะสามารถนำพาผู้ปฏิบัติธรรมให้เข้าถึงหลักอริยบท 4 อริยบท คือ ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ ประกอบไปด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความมีจิตจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวนไตร่ตรอง) ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดสมาธิ และนำไปสู่ผลสำเร็จที่เป็นจุดมุ่งหมายของสมาธิ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547: 39-41) ฉันทะเป็นสิ่งที่แรกที่ผู้ปฏิบัติธรรมพึงมีในการปฏิบัติธรรมควบคู่ไปกับสัทธาจริต เพราะฉันทะ คือ ความพอใจ ความต้องการที่จะทำ แต่ความพึงพอใจต่อสิ่งที่ประพฤติก็น่าปฏิบัติก็ต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆช่วยสนับสนุนเช่นเดียวกันอันเนื่องมาจากจริตที่ผู้ปฏิบัติมีที่มักจะเป็นจริตผสม ดังนั้นความพึงพอใจที่เกิดขึ้นจึงต้องการการตอบสนองต่อจริตอื่นๆด้วย เนื่องจากการปฏิบัติธรรมก็เป็นความอยากชนิด

หนึ่งแต่เป็นความอยากที่เรียกว่า กุศลฉันทะหรือธรรมฉันทะ ซึ่งเป็นความอยากในธรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิต หรือในหลักคัมภีร์ 3 ที่ประกอบไปด้วย กามฉันทะ (ความทะยานอยากในกาม) ภวฉันทะ (ความทะยานอยากในภพ) และวิภวฉันทะ (ความทะยานอยากในทวิภพ) ซึ่งการปฏิบัติธรรมสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็น วิภวฉันทะ คือ ความอยากในการไม่อยากได้ไม่อยากเป็น เพราะการปฏิบัติธรรมต้องลดละและงดเว้น ในบางสิ่งที่ผู้ปฏิบัติธรรมคุ้นเคยในชีวิตประจำวัน เพื่อแสวงหาความสุข สงบ ทางกายและจิตใจ ด้วยการประพฤตินอนอยู่ในศีล แต่มิได้เป็นการลดละเช่นเดียวกันกับพระภิกษุสงฆ์ที่แสวงหาความหลุดพ้น เนื่องจากธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมอยู่ในระดับของโลกียธรรมซึ่งเป็นธรรมในระดับของฆราวาส การปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมจึงเป็นการฝึกฝนเพื่อความก้าวหน้าทางจิตใจและสติปัญญา นอกจากนี้ แนวคิดการจูงใจของมาสโลว์ (Maslow's Theory of Motivation) ในเรื่องของลำดับความต้องการของมนุษย์ (Hierarchy of Needs) (ดูรายละเอียดในข้อ 2.2.4) ก็ยังแสดงให้เห็นว่า ความต้องการของมนุษย์มีทั้งหมด 5 ชั้น ความพึงพอใจของมนุษย์จะพึงเกิดได้ก็เมื่อได้รับการตอบสนองต่อความต้องการในระดับต่างๆซึ่งมนุษย์แต่ละบุคคลก็มีความพอใจในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งโดยทั่วไปอย่างน้อยที่สุดมนุษย์ควรที่จะได้รับการตอบสนองในปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัย และยารักษาโรค เพื่อการดำรงชีวิตและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งอยู่ในระดับขั้นที่ 1 และระดับขั้นที่ 2 ที่เป็นการตอบสนองทางด้านกายภาพและทางด้านจิตใจ

ความพึงพอใจและการสร้างความพึงพอใจจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอุปสงค์และอุปทาน (Demand & Supply) (ดูรายละเอียดในข้อ 2.2.1) ของสถานปฏิบัติธรรม โดยตรง เนื่องจากฆราวาสผู้มาปฏิบัติธรรมก็ย่อมคาดหวังต่อการมาปฏิบัติธรรมจึงเกิดเป็นอุปสงค์ที่ต้องการการตอบสนองต่อจริตของตน ในขณะที่เดียวกันสถานปฏิบัติธรรมก็จำเป็นต้องพัฒนาสถานปฏิบัติธรรมให้มีอุปทานที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับอุปสงค์ของผู้ปฏิบัติธรรมได้ กล่าวคือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product) ของสถานปฏิบัติธรรมจะต้องเป็นสถานปฏิบัติธรรมที่พัฒนาเพื่อเป็นเสนาสนะที่ถึงพร้อมด้วยสัปปายะตามลักษณะจริตของกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมาย เนื่องจากการพัฒนาสถานปฏิบัติธรรมให้เป็นเสนาสนะที่สัปปายะจะทำให้สถานปฏิบัติธรรมเป็นสถานที่ที่มีความเหมาะสมและเกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมและการรักษาสมาธิ เพราะนอกจากจะมีแนวทางปฏิบัติธรรมที่สอดคล้องกับสัทธาจริตแล้ว ยังต้องถึงพร้อมด้วยที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมและถูกต้องตามหลักในทางพุทธศาสนาและมีกิจกรรมต่างๆที่ส่งเสริมต่อการปฏิบัติธรรม ที่ตอบสนองต่ออุปสงค์หรือจริตของผู้ปฏิบัติธรรมและสร้างความพึงพอใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติธรรม

จากผลการศึกษาสถานปฏิบัติธรรมที่เป็นกรณีศึกษา ทั้ง 3 แห่ง โดยมีวัดพระธรรมกาย ดันคำรับสายวัดพระธรรมกาย และวัดภักทันทะอาสาฬหาราม ดันคำรับสายสติปัญญา 4 (พอง ขุบ) เป็นกรณีศึกษาของสถานปฏิบัติธรรมที่อยู่ภายในบริเวณวัด และพุทธสถานสันตือโสภณ ดันคำรับสายสันตือโสภณเป็นกรณีศึกษาของสถานปฏิบัติธรรมที่อยู่ภายนอกวัด เมื่อมีการวิเคราะห์ตามหลัก

เสนาสนะพบว่า สถานปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่งเป็นเสนาสนะที่ถูกต้องตามหลักเสนาสนะทุกประการ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 เสนาสนะ

ตารางที่ 5.1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักเสนาสนะกับสถานปฏิบัติธรรม

หลักเสนาสนะ	สถานปฏิบัติธรรม		
	วัดพระธรรมกาย	พุทธสถานสันติอโศก	วัดภักทันตะอาสาฬหาราม
1. ไม่ไกลจากชุมชน เดินทางสะดวกและปลอดภัย	✓	✓	✓
2. ผู้คนไม่พลุกพล่าน สงบ และไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม	✓	✓	✓
3. ไม่ถูกรบกวนจากสัตว์ต่าง สายลม และแสงแดด	✓	✓	✓
4. ไม่ขัดสนด้วยปัจจัย 4	✓	✓	✓
5. มีพระภิกษุคอยให้คำแนะนำในการปฏิบัติ	✓	✓	✓

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, มกราคมและกุมภาพันธ์ 2551

5.1.1 วัดพระธรรมกาย

1) ตั้งอยู่ในทำเลศิริมถนนใหญ่ใกล้กับชุมชน เดินทางสะดวกทั้งรถประจำทาง รถยนต์ส่วนตัว และรถของทางวัดที่กระจายตามจุดต่างๆ มีการรักษาความปลอดภัยทั้งภายในบริเวณวัดและบริเวณที่พักอาศัย ซึ่งมีทั้งเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและเจ้าหน้าที่ดูแลการปฏิบัติธรรมของทางวัดคอยดูแลความปลอดภัยในระหว่างการทำกิจกรรมและการค้างแรมของผู้ปฏิบัติธรรม

2) ภายในวัดมีบริเวณกว้างขวางและมีระเบียบต่างๆ สำหรับผู้มาวัด จึงสามารถรองรับคนราวสัปดาห์ได้เป็นจำนวนมาก มีความเงียบสงบ ร่มรื่น และมีสถานที่สำหรับการจัดกิจกรรมหลายแห่งทำให้การจัดกิจกรรมต่างๆภายในวัดไม่ก่อให้เกิดการรบกวนต่อผู้ที่มาวัดและผู้มาปฏิบัติธรรม ในการปฏิบัติธรรมและการค้างแรม

3) ที่พักอาศัย และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นสถานสำหรับการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ส่วนใหญ่จะอยู่ภายในอาคารหรือเป็นสถานที่ที่มีรั้วรอบขอบชิด มีประตูและหน้าต่างติดตั้งมุ้งลวด

พร้อมทั้งติดตั้งพัดลมหรือเครื่องปรับอากาศ ทำให้เป็นสถานที่ที่สามารถป้องกันการรบกวนจากสัตว์ต่างๆ สภาพอากาศและสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

4) วัดพระธรรมกาย เป็นสถานปฏิบัติธรรมที่ถึงพร้อมด้วยปัจจัย 4 คือ

4.1) อาหาร มีการจัดเตรียมไว้สำหรับผู้ปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดีทั้งอาหารของแต่ละมือและน้ำปานะ พร้อมทั้งมีโรงอาหารหรือสถานที่ที่จัดเตรียมไว้สำหรับการรับประทานอาหารเพื่อรองรับผู้ปฏิบัติธรรม

4.2) เครื่องนุ่งห่ม วัดพระธรรมกายจะกำหนดให้ผู้มาปฏิบัติธรรมแต่งกายด้วยชุดสีขาวหรือชุดสีสุภาพเป็นอย่างน้อย ซึ่งผู้ปฏิบัติธรรมจะนำเครื่องนุ่งห่มมาเองเป็นการส่วนตัวที่เพียงพอกับจำนวนวันที่เข้าฝึกอบรมการปฏิบัติธรรมเนื่องจากเป็นการปฏิบัติธรรมเป็นฝักรอบระยะเวลาสั้น ใช้ระยะเวลาเพียง 3-7 วัน นอกจากนี้ยังสามารถหาซื้อได้ตามร้านค้าใกล้กับวัด

4.3) ที่พักอาศัย ภายในวัดมีที่พักอาศัยสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม 2 แห่งคือ หมู่บ้านปฏิบัติธรรมและสภารธรรมกายสากล โดยแต่ละแห่งจะมีการจัดเตรียมที่พักอาศัย อุปกรณ์สำหรับการนอน และห้องน้ำ ไว้รองรับการค้างแรมของผู้ปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ

4.4) ยารักษาโรค เจ้าหน้าที่ที่ดูแลการปฏิบัติธรรมจะมีการจัดเตรียมยารักษาโรคทั่วไปไว้บางส่วนเพื่อรองรับการเจ็บป่วยในระหว่างการปฏิบัติธรรมและการค้างแรม นอกจากนี้ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีโรคประจำตัวเจ้าหน้าที่ของทางวัดจะแนะนำและกำหนดให้ผู้ปฏิบัติธรรมนำยามารับประทานเอง

5) กิจกรรมการปฏิบัติธรรมต่างๆของวัดพระธรรมกายจะมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการปฏิบัติ ซึ่งจะคอยแนะนำการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องแก่ผู้ปฏิบัติธรรม พร้อมทั้งมีการเทศนาธรรม และตอบข้อสงสัยในการปฏิบัติธรรมแก่ผู้ปฏิบัติธรรม

ตารางที่ 5.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักเสนาสนะกับเสนาสนะของวัดพระธรรมกาย

หลักเสนาสนะ	สถานปฏิบัติธรรม
	วัดพระธรรมกาย
1. ไม่ไกลจากชุมชน เดินทางสะดวกและปลอดภัย	- ตั้งอยู่ริมถนนใหญ่ เดินทางสะดวก ใกล้แหล่งชุมชน และมีการดูแลรักษาความปลอดภัย
2. ผู้คนไม่พลุกพล่าน สงบ และไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม	- พื้นที่กว้างขวาง สงบ ร่มรื่น มีระเบียบปฏิบัติ และมีสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมหลายแห่ง
3. ไม่ถูกรบกวนจากสัตว์ สายลม และแสงแดด	- ที่พักอาศัยและสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมอยู่ภายในอาคาร รองรับบริการที่พักอาศัยและการปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ
4. ไม่ขัดสนด้วยปัจจัย 4 - อาหาร - เครื่องนุ่งห่ม - ที่พักอาศัย - ยารักษาโรค	- มีบริการอาหาร น้ำปานะ โรงอาหาร และสถานที่รับประทานอาหาร - แต่งกายชุดขาว ผู้ปฏิบัติธรรมนำมาเอง - ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านปฏิบัติธรรมและสภากาชาด - มีการจัดเตรียมยารักษาโรค
5. มีพระภิกษุคอยให้คำแนะนำในการปฏิบัติ	- มีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ชี้แนะการปฏิบัติธรรม

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, มกราคม 2551

5.1.2 พุทธสถานสันติอโศก

1) ทำเลที่ตั้งของพุทธสถานสันติอโศก ตั้งอยู่บนถนนซอยท่ามกลางชุมชน แวดล้อมไปด้วยประชาชนทั่วไปและชุมชนชาวอโศก สามารถเดินทางได้สะดวกทั้งรถประจำทางและรถยนต์ส่วนตัว นอกจากนี้การที่ตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชนจึงทำให้ประชาชนและชาวอโศกโดยรอบก็จะคอยดูแลความปลอดภัยให้กับพุทธสถานสันติอโศก และในระหว่างการปฏิบัติธรรมก็จะมีเจ้าหน้าที่ที่ดูแลการปฏิบัติธรรมคอยดูแลความปลอดภัยให้กับผู้ปฏิบัติธรรมในการปฏิบัติธรรมและการค้างแรม

2) พุทธสถานสันติอโศกถึงแม้จะอยู่ท่ามกลางชุมชนและมีพื้นที่ไม่มากนัก แต่เนื่องจากเป็นสถานที่ทางศาสนาจึงเป็นสถานที่ที่มีความสงบ ร่มรื่น ชาวอโศกที่มาพุทธสถานก็จะประพฤติปฏิบัติอย่างเรียบง่ายไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม

3) ที่พักอาศัยส่วนใหญ่จะอยู่ภายในอาคาร ที่สามารถป้องกันการรบกวนการค้างแรมจากสภาพอากาศต่างๆ ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งที่พักบางแห่งจะติดตั้งมุ้งลวดหรือใช้วิธีการปิดกั้นเพื่อ

ป้องกันการรบกวนจากสัตว์ต่างๆ ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสถานที่ต่างๆที่รองรับการปฏิบัติธรรมจะมีทั้งภายในร่มและกลางแจ้งแล้วแต่ประเภทของกิจกรรม

4) พุทธสถานสันติอโศก เป็นสถานปฏิบัติธรรมที่ถึงพร้อมด้วยปัจจัย 4 ดังนี้

4.1) อาหาร เจ้าหน้าที่ที่ดูแลการปฏิบัติธรรมจะจัดเตรียมอาหารมังสวิริคและน้ำปานะไว้รองรับการรับประทานอาหารของผู้ปฏิบัติธรรมในแต่ละมื้อ

4.2) เครื่องนุ่งห่ม พุทธสถานสันติอโศกให้ผู้ปฏิบัติธรรมแต่งกายได้ตามสบายและเนื่องจากการฝึกอบรมการปฏิบัติธรรมของพุทธสถานสันติอโศกใช้ระยะเวลาเพียง 3 วัน ผู้ปฏิบัติธรรมจึงจัดเตรียมเครื่องนุ่งห่มมาเป็นการส่วนตัวที่เพียงพอกับจำนวนวันของการมาปฏิบัติธรรม

4.3) ที่พักอาศัย พื้นที่ภายในพุทธสถานสันติอโศกส่วนใหญ่สามารถปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่พักอาศัยได้ถ้าหากมีผู้มาปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก แต่ทั้งนี้โดยปกติทางพุทธสถานจะจัดเตรียมให้ผู้ปฏิบัติธรรมพักเป็นสัดส่วน โดยผู้ปฏิบัติธรรมชายจะพักบนโบสถ์และผู้ปฏิบัติธรรมหญิงพักอยู่ในคิณวล และมีการจัดเตรียมอุปกรณ์ในการนอนต่างๆไว้รับหาค้างแรมของผู้ปฏิบัติธรรม

4.4) ยารักษาโรค เจ้าหน้าที่ที่ดูแลการปฏิบัติธรรมจะมีการจัดเตรียมยารักษาโรคทั่วไปไว้บางส่วน เพื่อรองรับการเจ็บป่วยในระหว่างการปฏิบัติธรรมและการค้างแรม นอกจากนี้ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีโรคประจำตัวทางเจ้าหน้าที่ของพุทธสถานสันติอโศกจะแนะนำและกำหนดให้ผู้ปฏิบัติธรรมนำยามารับประทานเอง

5) การปฏิบัติธรรมของพุทธสถานสันติอโศก บางกิจกรรมจะมีสมณะหรือสิกขมาตุเป็นผู้นำในการปฏิบัติกิจกรรม พร้อมทั้งมีการจัดช่วงเวลาให้ฟังธรรมเทศนา และซักถามซักถามข้อสงสัยต่างๆของการปฏิบัติธรรมหรือข้อสงสัยอื่นๆเพื่อให้สมณะหรือสิกขมาตุได้ให้คำแนะนำแก่ผู้ปฏิบัติธรรม

ตารางที่ 5.3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักเสนาสนะกับเสนาสนะของพุทธสถานสันติอโศก

หลักเสนาสนะ	สถานปฏิบัติธรรม
	พุทธสถานสันติอโศก
1. ไม่ไกลจากชุมชน เดินทางสะดวกและปลอดภัย	- ตั้งอยู่ในชอยย่านชุมชน เดินทางสะดวก และมีการดูแลรักษาความปลอดภัย
2. ผู้คนไม่พลุกพล่าน สงบ และ ไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม	- มีระเบียบปฏิบัติ สงบ และร่มรื่น
3. ไม่ถูกรบกวนจากสัตว์ สายลม และแสงแดด	- ที่พักอาศัยอยู่ในอาคาร และสถานที่ปฏิบัติกิจกรรม มีทั้งในร่มและกลางแจ้งตามแต่กิจกรรม
4. ไม่ขัดสนด้วยปัจจัย 4 - อาหาร - เครื่องนุ่งห่ม - ที่พักอาศัย - ยารักษาโรค	- มีบริการอาหารมังสวิรัต น้ำปานะ และมีสถานที่รับประทานอาหาร - แต่งกายตามสบาย ผู้ปฏิบัติธรรมนำมาเอง - ตั้งอยู่ที่โบสถ์และตึกนวล - มีการจัดเตรียมยารักษาโรค
5. มีพระภิกษุคอยให้คำแนะนำในการปฏิบัติ	- มีสมณะและสิกขมาตุเป็นผู้ชี้แนะการปฏิบัติธรรม

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, มกราคม 2551

5.1.3 วัดภัททันตะอาศาราม

1) ที่ตั้งของวัดภัททันตะอาศารามอยู่ติดกับถนนซอย อยู่ใกล้กับชุมชนเนื่องจากด้านหน้าซอยเป็นชุมชนที่มีผู้อยู่อาศัยจำนวนมาก สามารถเดินทางได้สะดวกเพราะสามารถเดินทางได้โดยรถประจำทาง และรถยนต์ส่วนตัว อีกทั้งทางวัดมีรถสำหรับรับผู้ปฏิบัติธรรมบริเวณหน้าซอยทางเข้า และมีบริการส่งผู้ปฏิบัติธรรมไปยังท่ารถเมื่อเดินทางกลับ นอกจากนี้วัดยังมีการสร้างรั้วรอบเพื่อป้องกันความปลอดภัยและการรบกวนจากบุคคลภายนอก

2) วัดภัททันตะอาศารามอาศาราม เป็นวัดปฏิบัติที่เน้นการปฏิบัติตามแนวทางสติปัญญา 4 ในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน และอิริยาบถย่อยอื่นๆ สถานที่และบริเวณต่างๆภายในวัดทั้งหมดถือว่าเป็นสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรมทั้งหมด จึงทำให้ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมภายในวัดถึงแม้จะมีจำนวนมากหรือน้อยก็จะอยู่ในอิริยาบถที่มีความสำรวมและปฏิบัติธรรมในแนวทางที่วัดกำหนด อีกทั้งวัดมีข้อบังคับต่างๆให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้ปฏิบัติตามซึ่งรวมถึงการงดการใช้เสียง หรือการพูดจาระหว่างกัน โดยไม่จำเป็น และการที่วัดตั้งอยู่ลึกเข้ามาในซอย มีบริเวณกว้างขวาง ไม่อยู่ติด

กับบ้านเรือนต่างๆ จึงทำให้วัดเป็นสถานที่เงียบสงบ ร่มรื่น และไม่ก่อให้เกิดเสียงรบกวนใดๆแก่การปฏิบัติธรรม

3) การที่วัดภักทันทะอาสาฬหารามเป็นวัดปฏิบัติ ที่พักอาศัย และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่เป็นสถานที่สำหรับการประกอบกิจกรรมจึงถูกพัฒนาขึ้นเพื่อรองรับต่อการปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ จึงสามารถป้องกันการรบกวนจากสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้เป็นอย่างดีเพราะที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการปฏิบัติกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ในร่มอยู่ภายในอาคารที่สามารถรองรับการปฏิบัติธรรมได้ในทุกอิริยาบถ ซึ่งผู้ปฏิบัติธรรมสามารถปฏิบัติธรรมได้ภายในที่พักอาศัยโดยภายในที่พักส่วนใหญ่จะมีห้องน้ำส่วนตัว และที่พักอาศัยบางแห่งจะมีการบริการจัดส่งอาหารถึงภายในที่พัก ซึ่งผู้ปฏิบัติธรรมไม่จำเป็นต้องออกมาปฏิบัติภารกิจหรือกิจกรรมใดๆภายนอกที่พักอาศัยเลย นอกจากนี้ผู้ปฏิบัติธรรมยังสามารถปฏิบัติธรรมได้ตามสถานที่ต่างๆที่ทางวัด ได้จัดเตรียมไว้ให้ซึ่งมีทั้งในร่มและกลางแจ้ง

4) วัดภักทันทะอาสาฬหาราม เป็นสถานปฏิบัติธรรมที่ถึงพร้อมด้วยปัจจัย 4 คือ

4.1) อาหาร วัดภักทันทะอาสาฬหาราม โดยทั่วไปจะมีการจัดเตรียมอาหารและรับประทานอาหารในแต่ละมื้อที่โรงทานสำนักหรือ โรงทานใหม่ซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวนของผู้มาปฏิบัติธรรม โดยจะมีเจ้าหน้าที่ของทางวัดเป็นผู้จัดเตรียมไว้ให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ยังได้มีการจัดเตรียมน้ำปานะไว้ตามสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมต่างทั่วไปภายในบริเวณวัด

4.2) เครื่องนุ่งห่ม วัดภักทันทะอาสาฬหารามกำหนดให้ผู้ปฏิบัติธรรมต้องแต่งกายชุดสีขาว แต่เนื่องจากทางวัดกำหนดให้ผู้มาปฏิบัติธรรมในแต่ละครั้งอยู่อาศัยค้างแรมภายในวัดได้ไม่เกินครั้งละ 15 วัน และไม่ได้มีการกำหนดว่าผู้ปฏิบัติธรรมควรจะค้างแรมเพื่อปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนกี่วันซึ่งขึ้นอยู่กับความสะดวกของผู้ปฏิบัติธรรมเป็นหลัก และสามารถเข้ามาค้างแรมภายในวัดเพื่อปฏิบัติธรรมได้ทุกวัน ผู้ปฏิบัติธรรมจึงจัดเตรียมเครื่องนุ่งห่มส่วนตัวให้พอดีกับจำนวนวันที่ผู้ปฏิบัติธรรมสะดวกต่อการมาปฏิบัติธรรม

4.3) ที่พักอาศัย วัดภักทันทะอาสาฬหารามเป็นวัดที่ถูกพัฒนาขึ้นเป็นวัดปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะ ดังนั้นจึงมีที่พักอาศัยที่จัดเตรียมไว้รองรับผู้มาปฏิบัติธรรมอย่างพอเพียง และหลากหลายประเภททั้งสำหรับผู้ที่มาปฏิบัติธรรมใหม่และผู้ที่มาปฏิบัติธรรมเป็นประจำหรือสำหรับผู้ที่ยินยอมความสะดวกสบายหรือความเรียบง่ายในการปฏิบัติธรรม

4.4) ยารักษาโรค วัดจะจัดเตรียมยารักษาโรคไว้บางส่วนเพื่อบรรเทาอาการป่วยของผู้ปฏิบัติธรรม แต่ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีโรคประจำตัวทางวัดจะแนะนำและกำหนดให้ผู้ปฏิบัติธรรมนำมารับประทานเอง

5) การปฏิบัติธรรมของวัดภักทันทะอาสาฬหาราม จะมีพระวิปัสสนาจารย์คอยชี้แนะแนวทางปฏิบัติตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน และผู้ปฏิบัติธรรมสามารถสอบอารมณ์กับพระวิปัสสนาจารย์เพื่อให้การปฏิบัติได้ผลดีและมีความก้าวหน้าในการปฏิบัติมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 5.4 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักเสนาสนะกับเสนาสนะของวัดภักทันทะอาสาฬหาราม

หลักเสนาสนะ	สถานปฏิบัติธรรม
	วัดภักทันทะอาสาฬหาราม
1. ไม่ไกลจากชุมชน เดินทางสะดวกและปลอดภัย	- ตั้งอยู่ในซอยย่านชุมชน เดินทางสะดวก และมีการดูแลรักษาความปลอดภัย
2. ผู้คนไม่พลุกพล่าน สงบ และไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม	- เป็นวัดปฏิบัติ สถานที่ทุกแห่งเป็นพื้นที่ปฏิบัติธรรม มีบริเวณกว้างขวาง และมีระเบียบปฏิบัติ
3. ไม่ถูกรบกวนจากสัตว์ ส่ายลม และแสงแดด	- ที่พักอาศัยเกือบทั้งหมดอยู่ภายในอาคารรองรับ การพักอาศัยและการปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ และสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมมีทั้งในร่มและกลางแจ้ง
4. ไม่ขัดสนด้วยปัจจัย 4 - อาหาร - เครื่องนุ่งห่ม - ที่พักอาศัย - ยารักษาโรค	- มีบริการอาหาร น้ำปานะ และมีโรงทาน - แต่งกายชุดขาว ผู้ปฏิบัติธรรมนำมาเอง - มีที่พักอาศัยและการค้างแรมหลายรูปแบบ รองรับการพักอาศัยเพื่อการปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะ - มีการจัดเตรียมยารักษาโรค
5. มีพระภิกษุคอยให้คำแนะนำในการปฏิบัติ	- มีพระวิปัสสนาจารย์ชี้แนะการปฏิบัติธรรม และสอบอารมณ์

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, กุมภาพันธ์ 2551

นอกจากนี้ สถานปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องตามหลักทางพุทธศาสนานอกจากจะเป็นเสนาสนะที่ถูกต้องเหมาะสมแล้ว จะต้องประกอบไปด้วยการมีสัปปายะที่ดีเพื่อเกื้อกูลและเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม การรักษาสมาธิ และสามารถรองรับกับจริตต่างๆของผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดฉันทะหรือความพึงพอใจในการปฏิบัติ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์สถานปฏิบัติธรรมที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่งตามหลักสัปปายะ พบว่า สถานปฏิบัติธรรมที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่งมีการพัฒนาสถานปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องตามหลักสัปปายะทุกประการ ดังนี้

5.2 สัปปายะ

ตารางที่ 5.5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักสัปปายะกับสถานปฏิบัติธรรม

หลักสัปปายะ	สถานปฏิบัติธรรม		
	วัดพระธรรมกาย	พุทธสถานสันติอโศก	วัดภักทันทะอาสาฬหาราม
1. อาวาส	✓	✓	✓
2. โคจรคาม	✓	✓	✓
3. กัศสະ	✓	✓	✓
4. ปุคคโล	✓	✓	✓
5. โภชนะ	✓	✓	✓
6. อุตฺต	✓	✓	✓
7. อิริยาปโต	✓	✓	✓

ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, มกราคมและกุมภาพันธ์ 2551

5.2.1 วัดพระธรรมกาย

1) อาวาส วัดพระธรรมกายเป็นสถานปฏิบัติธรรมที่มุ่งเน้นการอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆแก่ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความสะดวกสบายในการปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ยังมีบริเวณกว้างขวาง สงบ ร่มรื่น มีกฎระเบียบในการปฏิบัติตนของผู้ปฏิบัติธรรมภายในวัดที่ชัดเจน มีที่พักอาศัยที่ถูกพัฒนาและปรับปรุงสถานที่เพื่อรองรับการปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะทั้งการพักอาศัยรวมและการพักอาศัย โดยการปักกลด ซึ่งผู้ปฏิบัติธรรมสามารถเลือกการพักอาศัยที่เหมาะสมแก่ผู้ปฏิบัติธรรมได้ ในที่ที่พักอาศัยยังมีการจัดเตรียมอุปกรณ์ในการนอน ติดตั้งพัดลม มุ้งลวด เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถพักอาศัยได้สะดวกยิ่งขึ้น หรือการจัดเตรียมสถานที่สำหรับการปักกลด พร้อมทั้งการจัดเตรียมกลดและอุปกรณ์ในการนอน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความสะดวกสบายในการปักกลดอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยและมีความปลอดภัย นอกจากนี้ภายในบริเวณที่พักอาศัยยังมีโรงอาหาร หรือสถานที่สำหรับรับประทานอาหาร และห้องนํ้ารวม เพื่อความสะดวกสบายในการใช้สอย

สิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติกิจกรรมส่วนใหญ่จะอยู่ใกล้กับบริเวณที่พักอาศัย มีการจัดเตรียมสถานที่ให้มีความเหมาะสมต่อการปฏิบัติกิจกรรม มีโรงอาหารหรือสถานที่สำหรับรับประทานอาหารและห้องนํ้ารวม ห้องปฏิบัติกรรมฐานที่เป็นสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมหลักติดตั้งเครื่องปรับอากาศ พร้อมทั้งมีเบาะรองและเก้าอี้เพื่อช่วยผู้ปฏิบัติธรรมให้ปฏิบัติกรรมฐานได้ง่ายยิ่งขึ้น นอกจากนี้สถานที่ประกอบกิจกรรมอื่นๆหลายแห่งก็จะมีจัดเตรียมสิ่ง

ต่างๆที่รองรับต่อการปฏิบัติกิจกรรมไว้ตามแต่ละแห่งเพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมปราศจากสิ่งกัณฑ์ใดๆ ในการจัดเตรียมสิ่งของ พร้อมทั้งมีเจ้าหน้าที่จัดเตรียมอาหาร อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติกิจกรรมและรักษาความปลอดภัย ดังนั้นจึงถือว่าวัดพระธรรมกายมีอวาาสที่ดีและเหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรมที่นิยมความสะดวกสบายในการปฏิบัติธรรม

2) โจรคาม การรับประทานอาหารในช่วงระยะเวลาฝึกอบรมปฏิบัติธรรมของวัดพระธรรมกายจะมีเจ้าหน้าที่จัดเตรียมอาหาร และน้ำปานะไว้สำหรับผู้ปฏิบัติธรรม และสถานที่สำหรับรับประทานอาหารจะมีทั้งใน โรงอาหารหรือสถานที่ที่จัดเตรียมไว้สำหรับรับประทานอาหาร ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับที่พักหรือสถานที่ที่ปฏิบัติกิจกรรม ดังนั้น จึงถือว่าวัดพระธรรมกายมีโจรคามที่ดีและเหมาะสม

3) ภัตตาคาร การปฏิบัติธรรมภายในวัดพระธรรมกายจะถูกกำหนดให้ผู้ปฏิบัติธรรมทุกคนถือศีล 8 ดังนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมจะมีกิริยาที่สำรวม มีการสนทนาระหว่างกันเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น แต่ทั้งนี้ถ้ามีการสนทนาระหว่างผู้ปฏิบัติธรรมหรือกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมคือ พระภิกษุสงฆ์และเจ้าหน้าที่ที่ดูแลการปฏิบัติธรรมซึ่งถือศีลเป็นชีวิตประจำวันอยู่แล้ว ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นการสนทนาของผู้ที่มีศีลเป็นหลักยึดถือปฏิบัติทั้งทางกาย วาจา ใจ จึงถือว่าวัดพระธรรมกายมีภัตตาคารที่ดีและเหมาะสม

4) บุคคล โส ผู้ปฏิบัติธรรมและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมทั้งหมดจะเป็นผู้ถือศีล 8 เป็นอย่างน้อยที่สุด ดังนั้น การปฏิบัติธรรมจึงเป็นการร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมของผู้ที่ยึดถือหลักธรรมะเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนจึงถือว่าเป็นบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติชอบในสิ่งที่ควรปฏิบัติ นอกจากนี้ในการปฏิบัติธรรมจะมีพระภิกษุสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยธรรมและปัญญาคอยแนะนำการปฏิบัติธรรม ดังนั้นจึงถือว่าการปฏิบัติธรรมในวัดพระธรรมกายมีบุคคลโสที่ดีและเหมาะสม

5) โภชนะ การจัดเตรียมอาหารและน้ำปานะสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมของวัดพระธรรมกายประกอบไปด้วยอาหารและน้ำปานะหลากหลายชนิดที่ถูกสุขลักษณะในเรื่องของความสดใหม่และความสะอาด ซึ่งผู้ปฏิบัติธรรมสามารถเลือกรับประทานในสิ่งที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรมได้ ดังนั้นจึงถือว่าวัดพระธรรมกายมีโภชนะที่ดีและเหมาะสม

6) อุดุ สภาพอากาศภายในวัดพระธรรมกายเป็นสภาพอากาศปกติทั่วไปตามธรรมชาติที่ผู้ปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่เคยชินอยู่แล้ว นอกจากนี้ภายในที่พักอาศัยยังมีการจัดเตรียมพัดลมและผ้าห่มไว้ให้ผู้ปฏิบัติธรรมที่อาจจะรู้สึกร้อนหรือหนาวในระหว่างการค้างแรม และสถานที่ปฏิบัติธรรมหลัก คือ ห้องปฏิบัติกรรมฐาน ซึ่งทางวัดได้ติดตั้งเครื่องปรับอากาศเพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถนั่งปฏิบัติกรรมฐานได้นานยิ่งขึ้น โดยไม่ถูกรบกวนจากอากาศร้อนจากภายนอก ดังนั้นจึงถือว่าวัดพระธรรมกายมี อุดุ ที่ดี เหมาะสม และเหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรมที่นิยมความสะดวกสบายในการปฏิบัติธรรม

7) อิริยาปโต กิจกรรมหลักในการปฏิบัติธรรมของวัดพระธรรมกาย คือ การถือศีล 8 และการปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถนั่ง โดยบริกรรมนิมิตดวงแก้วกลมใส และบริกรรมภาวนา สัมมา อรหัง นอกจากนี้จะเป็นการปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถนอนซึ่งมีเฉพาะการปฏิบัติธรรมที่หมู่บ้านปฏิบัติธรรมเท่านั้น และกิจกรรมที่เสริมการปฏิบัติธรรมต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมการสวดมนต์ ฟังเทศน์ ตักบาตร ถวายเพล บูชามหาธรรมกายเจดีย์ เข้าโรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา ออกกำลังกาย และบำเพ็ญประโยชน์ ดังนั้น อิริยาปโต ของวัดพระธรรมกายจึงมีความเหมาะสมและเหมาะสมกับ ผู้ปฏิบัติธรรมที่นิยมหรือต้องการปฏิบัติถือศีล 8 และการปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถนั่ง พร้อมกับการบริกรรมนิมิตดวงแก้วกลมใส และบริกรรมภาวนา สัมมา อรหัง

ตารางที่ 5.6 แสดงสัปปายะของวัดพระธรรมกาย

หลักสัปปายะ	สถานปฏิบัติธรรม
	วัดพระธรรมกาย
1. อาวาส	<ul style="list-style-type: none"> - มุ่งเน้นการอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆแก่ผู้ปฏิบัติธรรม - มีพื้นที่กว้างขวาง สงบ ร่มรื่น - มีกฎระเบียบปฏิบัติภายในวัด - ที่พักอาศัย <ul style="list-style-type: none"> - หมู่บ้านปฏิบัติธรรม - ที่พักอาศัยรวมในอาคาร - สภาธรรมกายสากล - ที่พักอาศัยรวม โดยการปีกกลด - สิ่งอำนวยความสะดวก <ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่ดูแลการปฏิบัติธรรม - ห้องธุรการและสถานที่ติดต่อเพื่ออำนวยความสะดวก - สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการพักอาศัย <ul style="list-style-type: none"> - ดัดตั้งพัดลม (เฉพาะหมู่บ้านปฏิบัติธรรม) - มุ้งลวด (เฉพาะหมู่บ้านปฏิบัติธรรม) - อุปกรณ์ในการนอน (หมอน เสื้อ ผ้าห่ม (กลด)) - ตู้เก็บสัมภาระ (เฉพาะหมู่บ้านปฏิบัติธรรม) - โรงอาหารและสถานที่รับประทานอาหาร - ห้องน้ำรวม - สิ่งอำนวยความสะดวกต่อกิจกรรม <ul style="list-style-type: none"> - ห้องสวดมนต์ ฟังเทศน์ (ดัดตั้งพัดลม) - ห้องปฏิบัติกรรมฐาน (มีพระภิกษุเป็นผู้นำปฏิบัติ) (ดัดตั้งเครื่องปรับอากาศ พร้อมเบาะรองนั่งและเก้าอี้) - สถานที่ตักบาตร (พร้อมของใส่บาตร) - สถานที่ถวายเพล (พร้อมอาหารเพล) (เฉพาะปฏิบัติธรรมที่สภาธรรมกายสากล) - สถานที่บูชามหาธรรมกายเจดีย์ (มีพระภิกษุเป็นผู้นำปฏิบัติและพร้อมเครื่องบูชา) - สถานที่ออกกำลังกาย (มีผู้นำปฏิบัติ)

หลักสัปปายะ	สถานปฏิบัติธรรม
	วัดพระธรรมกาย
	- สถานที่บำเพ็ญประโยชน์ (เฉพาะปฏิบัติธรรมที่หมู่บ้านปฏิบัติธรรม)
2. โศจรคาม	- มีการจัดเตรียมอาหารและน้ำปานะรองรับผู้ปฏิบัติธรรม
3. กัสสะ	- ได้สนทนาธรรมกับพระภิกษุสงฆ์ - ได้ร่วมสนทนากับผู้ร่วมปฏิบัติธรรมที่ถือศีล 8
4. ปุคคโล	- มีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำปฏิบัติกิจกรรม - ผู้ปฏิบัติธรรมทุกคนถือศีล 8
5. โภชนะ	- อาหารและน้ำปานะมีหลากหลายชนิด
6. อุตุ	- ที่พักอาศัยติดตั้งพัดลม - ห้องปฏิบัติธรรมฐานติดตั้งเครื่องปรับอากาศ - สถานที่ปฏิบัติกิจกรรมส่วนใหญ่อยู่ในอาคาร - สภาพอากาศตามธรรมชาติ
7. อิริยาปโต	- กิจกรรมการปฏิบัติธรรม - ปฏิบัติธรรม ณ หมู่บ้านปฏิบัติธรรม(ประมาณ 3-7 วัน หรือตามที่วัดกำหนด) - โครงการจุดศรัทธา (3 วัน) - ปฏิบัติธรรมรวม - ถือศีล 8 - ปฏิบัติธรรมฐานในอิริยาบถนั่ง - ปฏิบัติธรรมฐานในอิริยาบถนอน (เฉพาะหมู่บ้านปฏิบัติธรรม) - บริกรรมนิมิตดวงแก้วกลมใส และบริกรรมภาวนา สัมมา อรหัง - กิจกรรมสวดมนต์ ฟังเทศน์ ตักบาตร ถวายเพล บูชามหาธรรมกายเจดีย์ - เข้าโรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา ออกกำลังกาย และบำเพ็ญประโยชน์

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, มกราคม 2551

5.2.2 พุทธสถานสันติอโศก

1) อาวาส พุทธสถานสันติอโศกเป็นสถานปฏิบัติธรรมที่มีแบบแผนในการปฏิบัติที่มุ่งเน้นที่ความเรียบง่ายและสมถะอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวอโศก ดังนั้นกิจกรรมการปฏิบัติธรรม ที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง จึงเป็นไปอย่างเรียบง่าย นอกจากนี้การที่มีพื้นที่ขนาดเล็กเมื่อเทียบกับวัดพระธรรมกายและวัดกัททันตะอาศาราม ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมสะดวกต่อการใช้สถานที่สำคัญต่างๆภายในพุทธสถานและสามารถเข้าถึงสมณะและสิกขมาตุได้โดยง่าย อีกทั้งในพุทธสถานสันติอโศกมีกฎระเบียบต่างๆให้ผู้ที่มาพุทธสถานสันติอโศกหรือผู้ที่มาปฏิบัติธรรมได้ปฏิบัติและมีการจัดภูมิทัศน์ที่ให้บรรยากาศของความเป็นธรรมชาติ ทำให้ภายในพุทธสถานเป็นเขตพื้นที่ที่สงบ ร่มรื่นท่ามกลางชุมชนที่แวดล้อมอยู่ภายนอก

การที่มีพื้นที่ขนาดเล็กทำให้สถานที่ต่างๆภายในพุทธสถานสันติอโศกถูกสร้างขึ้นและบริหารจัดการให้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ที่สามารถใช้สอยพื้นที่ตามวัตถุประสงค์ต่างๆได้หลากหลาย ทำให้พื้นที่เกือบทั้งหมดสามารถใช้เป็นที่พักอาศัยสำหรับการปักกลดของ

ผู้ปฏิบัติธรรมได้ในกรณีที่มีผู้ปฏิบัติธรรมมีเป็นจำนวนมากว่าจำนวนที่พักอาศัยที่พุทธสถานสันติอโศกได้จัดเตรียมไว้ และในขณะที่เดียวกันก็สามารถใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมการปฏิบัติธรรมได้ สำหรับที่พักอาศัยหลักจะอยู่บน โบนัสสำหรับผู้ปฏิบัติชาย เป็นการพักอาศัยรวม โดยการปักกลด และตีกนวลสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมหญิง เป็นการพักอาศัยรวมเช่นเดียวกับผู้ปฏิบัติชายแต่ไม่ต้องใช้กลดเนื่องจากเป็นอาคารที่ติดตั้งมุ้งลวด โดยแต่ละแห่งจะมีอุปกรณ์ในการนอนจัดเตรียมไว้ และมีห้องนํ้ารวมตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน

การปฏิบัติธรรมจะมีเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกและดูแลเรื่องความปลอดภัยอยู่ตลอดเวลา การปฏิบัติกิจกรรมจะใช้สถานที่ต่างๆทั้งภายในและภายนอกที่เป็นสถานที่ของพุทธสถานสันติอโศกโดยเฉพาะการปฏิบัติธรรมในการปฏิบัติหน้าที่การทำงานบางกิจกรรมจะเป็นการปฏิบัติงานตามสถานที่ทำงานต่างๆของชาวอโศกที่อยู่โดยรอบพุทธสถานสันติอโศก นอกนั้นจะเป็นการปฏิบัติธรรมที่อยู่ภายในพุทธสถานซึ่งสถานที่แต่ละแห่งสามารถปรับให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมได้หลากหลายกิจกรรมซึ่งทำให้ไม่ก่อให้เกิดความวุ่นวายหรือความไม่คุ้นเคยแก่สถานที่ของผู้ปฏิบัติธรรม ดังนั้นพุทธสถานสันติอโศกจึงมีอวาสที่ดีและเหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรมที่นิยมความเรียบง่ายและสมถะในการปฏิบัติธรรม

2) โจรคาม การปฏิบัติธรรมในพุทธสถานสันติอโศกจะมีเจ้าหน้าที่ดูแลทางด้านอาหารเป็นผู้จัดเตรียมอาหารและนํ้าปานะต่างๆไว้ให้กับผู้ปฏิบัติธรรม ซึ่งผู้ปฏิบัติธรรมไม่ต้องมีภาระในด้านการจัดหาอาหาร ดังนั้นพุทธสถานสันติอโศกจึงมีโจรคามที่ดีและเหมาะสม

3) ภัตสະ ผู้ปฏิบัติธรรมทุกคนในพุทธสถานสันติอโศกจะถูกกำหนดให้ถือศีล 8 ผู้ปฏิบัติธรรมทุกคนจึงมีศีลเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน นอกจากนี้สมณะและสิกขมาตุต่างก็เป็นและเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลการปฏิบัติธรรมก็เป็นผู้ถือศีลในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว จึงทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมทั้งหมด มีความสำรวมทางกาย วาจา ใจ การสนทนาระหว่างกันจึงเป็นมีภัตสະที่ดี ดังนั้นพุทธสถานสันติอโศกจึงมีภัตสະที่ดีและเหมาะสม

4) ปุคคโล ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมทั้งหมดในพุทธสถานสันติอโศกจะเป็นผู้ที่ยึดถือศีลเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตนทั้งสมณะ สิกขมาตุ เจ้าหน้าที่ดูแลการปฏิบัติธรรมและผู้ปฏิบัติธรรม และการปฏิบัติธรรมจะมีสมณะและสิกขมาตุซึ่งเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยธรรมและปัญญาเป็นผู้คอยแนะนำการปฏิบัติธรรมและชี้แนะแนวทางต่างๆให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรม ดังนั้นพุทธสถานสันติอโศกจึงมีปุคคโลที่ดีและเหมาะสม

5) โภชนะ อาหารที่จัดเตรียมไว้ให้กับผู้มาปฏิบัติธรรมในพุทธสถานสันติอโศกจะเป็นอาหารและนํ้าปานะที่เป็นมังสวิรัตและมีหลายหลายชนิดที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถเลือกรับประทานได้ ส่วนสถานที่รับประทานอาหารจะใช้บริเวณศาลาฟังธรรม ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับการสวดมนต์ ฟังเทศน์ ถวายอาหารแก่สมณะและสิกขมาตุ และรับประทานอาหาร โดยการนั่งรับประทานอาหารกับพื้น ดังนั้น โจรคามของพุทธสถานสันติอโศกจึงมีโภชนะที่ดีและมีความ

เหมาะสมซึ่งเหมาะสมกับผู้ใช้ปฏิบัติธรรมที่นิยมรับประทานหรือต้องการทานมังสวิรัต และมีความเรียบง่ายในการรับประทานอาหาร

6) อุตุ สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมในพุทธสถานสันติอโศกจะมีเฉพาะที่พักอาศัยและศาลาฟังธรรมที่จะมีการติดตั้งพัดลมซึ่งในบางกรณีก็ไม่มีเปิดใช้เนื่องจากผู้ใช้ปฏิบัติธรรมและแนวทางปฏิบัติธรรมที่เน้นความเรียบง่าย นอกจากนี้สถานที่อื่นๆจะใช้อากาศตามธรรมชาติที่ผู้ใช้ปฏิบัติธรรมคุ้นเคยอยู่แล้วจึงไม่เป็นอุปสรรคใดๆในการปฏิบัติธรรม ดังนั้นพุทธสถานสันติอโศกจึงมีอุตุที่ดี เหมาะสม และเหมาะสมกับผู้ใช้ปฏิบัติธรรมที่นิยมความเรียบง่ายและสภาพอากาศตามธรรมชาติ

7) อิริยาปโต กิจกรรมการปฏิบัติธรรมหลักในพุทธสถานสันติอโศก คือ การถือศีล 8 และการปฏิบัติหน้าที่การงานซึ่งเป็นงานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับทางพุทธสถานสันติอโศก นอกจากนี้จะเป็นกิจกรรมเสริมการปฏิบัติธรรมต่างๆ ได้แก่ การปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถนั่งและเดิน การสวดมนต์ ฟังเทศน์ ดักบาตร การสนทนาธรรม เคลียร์จิตก่อนจาก และการออกกำลังกาย ดังนั้นพุทธสถานสันติอโศกจึงมีอิริยาปโตที่ดี เหมาะสม และเหมาะสมกับผู้ใช้ปฏิบัติธรรมที่นิยมหรือต้องการปฏิบัติการถือศีล 8 และการปฏิบัติธรรม โดยการปฏิบัติหน้าที่การงานเป็นหลัก

ตารางที่ 5.7 แสดงสัปปายะของพุทธสถานสันติอโศก

หลักสัปปายะ	สถานปฏิบัติธรรม
	พุทธสถานสันติอโศก
1. อาวาส	<ul style="list-style-type: none"> - มุ่งเน้นความเรียบง่ายและสมถะ - มีพื้นที่ขนาดเล็ก สะดวกต่อการใช้สถานที่ต่างๆและการเข้าถึงสมณะและสิกขมาตุ - มีกฎระเบียบปฏิบัติภายในพุทธสถาน - พื้นที่ในพุทธสถานเกือบทั้งหมดสามารถปรับใช้เป็นที่พักอาศัยและสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมได้ - ที่พักอาศัยหลัก <ul style="list-style-type: none"> - โบสถ์ พักอาศัยรวม โดยการปักกลด (เฉพาะผู้ใช้ปฏิบัติธรรมชาย) - ตึกนวล พักอาศัยรวม (เฉพาะผู้ใช้ปฏิบัติธรรมหญิง) - สิ่งอำนวยความสะดวก <ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่ดูแลการปฏิบัติธรรม - สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการพักอาศัย <ul style="list-style-type: none"> - ติดตั้งพัดลม - มุ้งลวด (เฉพาะตึกนวล) - อุปกรณ์ในการนอน (หมอน เสื้อ ผ้าห่ม (กลด)) - สถานที่รับประทานอาหาร - ห้องน้ารวม

หลักสัปปายะ	สถานปฏิบัติธรรม
	พุทธสถานสันตือโกศ
	<ul style="list-style-type: none"> - สิ่งอำนวยความสะดวกต่อกิจกรรม - สถานที่สวนมนต์ ฟังเทศน์ (มีสมณะเป็นผู้นำปฏิบัติ) - สถานที่ปฏิบัติกรรมฐาน (มีสมณะเป็นผู้นำปฏิบัติ) - สถานที่ปฏิบัติงาน - สถานที่สนทนาธรรม (มีสมณะและสิกขมาตุเป็นผู้นำปฏิบัติ) - สถานที่ตักบาตร (พร้อมของใส่บาตร) - สถานที่ออกกำลังกาย (มีผู้นำปฏิบัติ)
2. โคจรคาม	- มีการจัดเตรียมอาหารและน้ำปานะมังสวิริตรองรับผู้ปฏิบัติธรรม
3. ภัตตาคาร	<ul style="list-style-type: none"> - ได้สนทนาธรรมกับสมณะและสิกขมาตุ - ได้ร่วมสนทนากับผู้ร่วมปฏิบัติธรรมที่ถือศีล 8
4. ปุคคโล	<ul style="list-style-type: none"> - มีสมณะและสิกขมาตุเป็นผู้นำปฏิบัติกิจกรรม - ผู้ปฏิบัติธรรมทุกคนถือศีล 8
5. โภชนะ	- อาหารและน้ำปานะเป็นมังสวิริตและมีหลากหลายชนิด
6. อุตุน	<ul style="list-style-type: none"> - ที่พักอาศัยจัดตั้งพัคคิม - สภาพอากาศตามธรรมชาติ
7. อิริยาปโต	<ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมการปฏิบัติธรรม <ul style="list-style-type: none"> - โครงการเข้าวัดปฏิบัติศีล 8 (3 วัน) - ปฏิบัติธรรมรวม - ถือศีล 8 - ปฏิบัติธรรมโดยการปฏิบัติหน้าที่การงาน - ปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถนั่ง <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดลมหายใจเข้า-ออกที่ปลายจมูก - ปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถเดิน (เดินจงกรม) <ul style="list-style-type: none"> - กำหนด ก้าว ย่าง เดิน เหยียบ - กิจกรรมสวนมนต์ ฟังเทศน์ ตักบาตร ปฏิบัติหน้าที่การงานปฏิบัติกรรมฐาน สนทนาธรรม เคลียร์จิตก่อนจาก และออกกำลังกาย

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, มกราคม 2551

5.2.3 วัดภักทันทะอาสาฬาราม

1) อาวาส วัดภักทันทะอาสาฬารามเป็นวัดปฏิบัติตามแนวทางสติปัญญาฐาน 4 ในอิริยาบถ ขึ้นเนิน นอน และอิริยาบถย่อยต่างๆ ทำให้พื้นที่ต่างๆภายในวัดเป็นสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรมทั้งหมด นอกจากนี้วัดได้พัฒนาที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับต่อกิจกรรมการปฏิบัติธรรมทั้งการปฏิบัติธรรมด้วยตนเองและการปฏิบัติธรรมรวมโดยเฉพาะ ทำให้ภายในที่พักอาศัยส่วนใหญ่จะเป็นการพักอาศัยเดี่ยว มีห้องน้ำส่วนตัว และมีพื้นที่มากพอที่ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถปฏิบัติธรรมได้ภายในที่พัก ส่วนสถานที่ปฏิบัติธรรมรวมก็จะมีพื้นที่ขนาดใหญ่ที่สามารถ

รองรับผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นจำนวนมากและมีหลายแห่งใกล้กับที่พักอาศัยหรือตั้งอยู่ภายในที่พักอาศัย

ที่พักอาศัยเพื่อการปฏิบัติธรรมภายในวัดจะมีทั้งการพักเดี่ยว พักรวม ซึ่งจะพักอาศัยตามอาคารหลังต่างๆและมีการอำนวยความสะดวกต่างๆต่อการพักอาศัย นอกจากนี้ภายในวัดยังมีกุฏิจากและสถานที่สำหรับพักผ่อนเพื่อรองรับผู้ต้องการความเรียบง่าย สันโดษ และสมถะในการปฏิบัติธรรม แต่ทั้งนี้ถ้าเป็นผู้ปฏิบัติธรรมใหม่จะถูกกำหนดให้พักรวมในอาคารเท่านั้นเพื่อให้มีสมาธิกับการปฏิบัติธรรม ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมการปฏิบัติธรรมจะมีทั้งอยู่ตั้งอยู่ภายในอาคารและกลางแจ้ง เนื่องจากการปฏิบัติธรรมของวัดภักทันทะอาสาการามสามารถปฏิบัติได้ในทุกๆอิริยาบถ ดังนั้น นอกเหนือไปจากการปฏิบัติธรรมด้วยตนเองในที่พักและการปฏิบัติธรรมรวมในสถานที่ต่างๆแล้ว ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถปฏิบัติธรรมในอิริยาบถต่างๆได้ในพื้นที่ของวัดทั้งหมด เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถปฏิบัติธรรมได้ตลอดเวลาในขณะที่เข้ามาปฏิบัติธรรมภายในวัด ดังนั้น วัดภักทันทะอาสาการามจึงมีอาวาสที่ดี เหมาะสม และเหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรม 2 ลักษณะ คือ ผู้ปฏิบัติธรรมที่นิยมหรือต้องการความสะดวกสบายในด้านต่างๆ เพื่อเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม และผู้ที่นิยมหรือต้องการความเรียบง่าย สันโดษ และสมถะในการปฏิบัติธรรม แต่ทั้งนี้จะต้องเป็นผู้ปฏิบัติธรรมที่นิยมหรือต้องการการปฏิบัติธรรมตามแนวทางสติปัญญา 4 ทั้งในอิริยาบถ ชืน เคน นั่ง นอน และอิริยาบถย่อยต่างๆควบคู่กันไปด้วย

2) โจรกรรม การปฏิบัติธรรมในวัดพระภักทันทะอาสาการามจะมีผู้ดูแลด้านอาหาร จัดเตรียมอาหารและน้ำปานะไว้ให้กับผู้ปฏิบัติ และรับประทานอาหารที่โรงทาน หรือในที่พักอาศัยเดี่ยวจะมีบริการส่งอาหารถึงที่พักในกรณีที่ผู้ปฏิบัติต้องการปฏิบัติธรรมอย่างสงบและไม่ต้องการออกจากที่พัก ดังนั้น วัดภักทันทะอาสาการามจึงมีโจรกรรมที่ดีและเหมาะสม

3) ภัตตาคาร วัดภักทันทะอาสาการามเป็นวัดปฏิบัติที่มีพระภิกษุสงฆ์ที่เคร่งครัดการปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ผู้ที่ปฏิบัติธรรมภายในวัดทั้งหมดเป็นผู้ที่ถือศีล 8 เป็นอย่างน้อย จึงทำให้ภายในวัดประกอบไปด้วยผู้ที่ถึงพร้อมด้วยศีลทั้งทาง กาย วาจา ใจ ดังนั้นวัดภักทันทะอาสาการามจึงมีภัตตาคารที่ดีและเหมาะสม

4) ปุคคโล การปฏิบัติธรรมในวัดภักทันทะอาสาการามมีพระภิกษุสงฆ์ที่เคร่งครัดการปฏิบัติธรรมและเป็นผู้ที่เปี่ยมไปด้วยความรู้และปัญญาเป็นผู้ชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติธรรมให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรม และผู้ปฏิบัติธรรมทุกคนภายในวัดเป็นผู้ที่ถือศีล 8 จึงกล่าวได้ว่ามีบุคคลที่ดีและถึงพร้อมด้วยศีล ดังนั้นวัดภักทันทะอาสาการามจึงมีปุคคโลที่ดีและเหมาะสม

5) โภชนะ วัดภักทันทะอาสาการามจะมีผู้ดูแลอาหารจัดเตรียมอาหารและน้ำปานะไว้ในโรงทานเพื่อรองรับผู้ปฏิบัติธรรม ซึ่งอาหารและน้ำปานะมีหลากหลายชนิดที่ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถเลือกรับประทานในสิ่งที่เหมาะสมแก่ผู้ปฏิบัติธรรมได้ ดังนั้นวัดภักทันทะอาสาการามจึงมีโภชนะที่ดีและเหมาะสม

7) อุตุ ที่พักอาศัยสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมและสถานที่ปฏิบัติธรรมต่างๆส่วนใหญ่จะมีพัสดุ จัดเตรียมไว้ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถพักผ่อนและปฏิบัติธรรมได้สะดวกสบายมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้สถานที่ปฏิบัติธรรมกลางแจ้งตามบริเวณต่างๆภายในวัดจะเป็นสภาพอากาศตาม ธรรมชาติที่ผู้ปฏิบัติธรรมคุ้นเคยคืออยู่แล้วและผู้ปฏิบัติสามารถใช้พื้นที่เพื่อปฏิบัติธรรมในอิริยาบถ ต่างๆได้ตามอัธยาศัย ดังนั้นวัดภักทันทะอาสาการามจึงมีอุตุที่ดีและมีความเหมาะสม

8) อิริยาปโต กิจกรรมการปฏิบัติธรรมหลักของวัดภักทันทะอาสาการาม คือ การถือศีล 8 และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 ในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน และ อิริยาบถย่อยต่างๆ ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติธรรมได้ด้วยตนเองสามารถเลือกการปฏิบัติธรรมได้ทั้งการปฏิบัติ ธรรมด้วยตนเองหรือการปฏิบัติธรรมรวม และสามารถเลือกที่จะพักที่พักอาศัยแบบเดี่ยวได้เพื่อ สามารถปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มที่ ส่วนผู้ปฏิบัติธรรมใหม่จะถูกจัดให้อยู่ที่พักรวมเพื่อผลของ การปฏิบัติธรรมที่ต่อเนื่อง

การเข้ามาปฏิบัติธรรมสามารถมาวัดได้ทุกวันตามความสะดวกและสามารถอยู่ได้ไม่เกิน 15 วันต่อครั้ง การปฏิบัติธรรมสามารถปฏิบัติธรรมได้ทั้งภายในที่พัก สถานที่ปฏิบัติธรรมภายใน อาคารต่างๆ และสถานที่กลางแจ้งในบริเวณวัด ซึ่งผู้ปฏิบัติธรรมสามารถปฏิบัติธรรมในอิริยาบถ ต่างๆและสถานที่ต่างๆได้ตามอัธยาศัยของผู้ปฏิบัติธรรม และเมื่อปฏิบัติธรรมแล้วจะต้องสอบ อารมณ์กับพระวิปัสสนาจารย์เพื่อให้ได้รับคำชี้แนะและเป็นการพัฒนาการปฏิบัติธรรมให้ได้ผลดี ยิ่งขึ้น ส่วนกิจกรรมอื่นๆที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ได้แก่ กิจกรรมการสวดมนต์ ฟังเทศน์ และการ บำเพ็ญประโยชน์ ดังนั้น อิริยาปโตของวัดภักทันทะอาสาการามจึงมีความเหมาะสม และเหมาะสม กับผู้ปฏิบัติธรรมที่นิยมหรือต้องการถือศีล 8 และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทาง สติปัฏฐาน 4

ตารางที่ 5.8 แสดงสัปปายะของวัดภักทันทะอาสาการาม

หลักสัปปายะ	สถานปฏิบัติธรรม
	วัดภักทันทะอาสาการาม
1. อาวาส	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นวัดปฏิบัติ พื้นที่ทุกแห่งเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม - พัฒนาที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับกิจกรรมการปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะ - มุ่งเน้นความสะดวกสบายและความเรียบง่าย - มีพื้นที่กว้างขวาง - มีกฎระเบียบปฏิบัติภายในวัด - ที่พักอาศัยสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมชาย <ul style="list-style-type: none"> - หอสำนัก โยคีชาย - ศาลาโพธิปักขิยธรรม - กุฏิสงฆ์เดี่ยว

หลักสัปปายะ	สถานปฏิบัติธรรม
	วัดภักทันทตะอาสาฬหาราม
	<ul style="list-style-type: none"> - ญาติสงฆ์แถว - ญาติจาก - ศาลา 91 ปี อาศรมหาเถระ - ใต้ต้นไม้ต่างๆ - ที่พักอาศัยผู้ปฏิบัติธรรมหญิง <ul style="list-style-type: none"> - หอสำนักโยคีหญิง - ญาติหญิงแถว - ญาติหญิงเดี่ยว - ญาติหญิงใหม่ - สวนมะม่วง - ลักษณะการพักอาศัย <ul style="list-style-type: none"> - พักอาศัยเดี่ยว - พักอาศัยรวม - ปักปลด - สิ่งอำนวยความสะดวก <ul style="list-style-type: none"> - สำนักงาน - สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการพักอาศัย <ul style="list-style-type: none"> - ติดตั้งพัดลม - มุ้งลวด - อุปกรณ์ในการนอน (หมอน เสื้อ ผ้าห่ม (กลด)) - อื่นๆที่ไม่ใช่ของทางวัด (เช่น เตียง เครื่องทำน้ำอุ่น ตู้เสื้อผ้า เป็นต้น) - โรงทาน - ห้องน้ำส่วนตัวและห้องน้ำรวม - สิ่งอำนวยความสะดวกต่อกิจกรรม <ul style="list-style-type: none"> - สถานที่ปฏิบัติธรรมฐานภายในอาคารและกลางแจ้ง - สถานที่สวนมนต์ ฟังเทศน์ - สถานที่บำเพ็ญประโยชน์
2. โคจรคาม	<ul style="list-style-type: none"> - มีการจัดเตรียมอาหารและน้ำปานะรองรับผู้ปฏิบัติธรรม - ที่พักอาศัยเดี่ยวมีบริการจัดส่งอาหารถึงที่พัก
3. ภัสสะ	<ul style="list-style-type: none"> - ได้สนทนาธรรมกับพระภิกษุสงฆ์ - ได้ร่วมสนทนากับผู้ร่วมปฏิบัติธรรมที่ถือศีล 8
4. ปุคคโล	<ul style="list-style-type: none"> - มีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ชี้แนะการปฏิบัติธรรมและสอบอารมณ์ - ผู้ปฏิบัติธรรมทุกคนถือศีล 8
5. โภชนะ	<ul style="list-style-type: none"> - อาหารและน้ำปานะมีหลากหลายชนิด
6. อุตฺต	<ul style="list-style-type: none"> - ที่พักอาศัยติดตั้งพัดลม - สถานที่ปฏิบัติธรรมฐานภายในอาคารติดตั้งพัดลม - สภาพอากาศตามธรรมชาติ
7. อิริยาปโด	<ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมการปฏิบัติธรรม <ul style="list-style-type: none"> - ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 - อิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน และอิริยาบถย่อย

หลักสัปปายะ	สถานปฏิบัติธรรม
	วัดภักทันทะอาสาฬหาราม
	<ul style="list-style-type: none"> - ถือนิสสัย 8 - เข้ามาปฏิบัติธรรมได้ทุกวัน และไม่เกิน 15 วันต่อครั้ง - ปฏิบัติธรรมเดี่ยวในที่พัก - ปฏิบัติธรรมรวม - ปฏิบัติธรรมในสถานที่ภายในอาคาร - ปฏิบัติธรรมในสถานที่กลางแจ้ง - สอบอารมณ์ - กิจกรรมสวดมนต์ ฟังเทศน์ และบำเพ็ญประโยชน์

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, กุมภาพันธ์ 2551

จากที่กล่าวมาตามหลักเสนาสนะและหลักสัปปายะจะพบว่าวัดพระธรรมกาย พุทธสถานสันติอโศก และวัดภักทันทะอาสาฬหาราม เป็นเสนาสนะที่สัปปายะเช่นเดียวกันทั้ง 3 แห่ง แต่มีรายละเอียดที่แตกต่างกันอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวทางการปฏิบัติธรรมและขนาดของพื้นที่ ซึ่งสามารถสรุปผลิตภัณฑ์ (Product) ต่างๆ ทั้ง ที่อยู่อาศัย สิ่งอำนวยความสะดวก และกิจกรรม ของสถานปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่ง ดังนี้

5.3 ผลิตภัณฑ์ (Product)

5.3.1 ที่พักอาศัย

5.3.1.1 วัดพระธรรมกาย

ที่พักอาศัยของวัดพระธรรมกายเป็นที่พักอาศัยที่อยู่ในพื้นที่บริเวณวัดทั้งหมด มีทั้งที่ถูกพัฒนาขึ้นมาโดยเฉพาะ คือ หมู่บ้านปฏิบัติธรรม ซึ่งจะมีอาคารพักอาศัยชั้นเดียวหลายหลังสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมหญิง และอาคารที่พักอาศัย 2 ชั้นสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมชาย โดยทั้งที่พักอาศัยทั้งหมดเป็นการพักอาศัยรวม และที่พักอาศัยที่ปรับเปลี่ยนสถานที่ให้เป็นที่พักอาศัย คือ สภาธรรมกายสากลเป็นที่พักอาศัยที่ใช้การกันพื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่พักอาศัยรวม โดยการปักกวด และมีพื้นที่แยกกันระหว่างผู้ปฏิบัติธรรมชายและผู้ปฏิบัติธรรมหญิง

5.3.1.2 พุทธสถานสันตือโสภ

ที่พักอาศัยของพุทธสถานสันตือโสภ เป็นการนำอาคารพักอาศัยของชาวอโสภและอาคารต่างๆ มาปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้เป็นที่พักอาศัยสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม โดยผู้ปฏิบัติธรรมหญิงจะพักอาศัยรวมที่ตึกนวล และผู้ปฏิบัติธรรมชายพักอาศัยโดยการปักกลดบนชั้น 2 ของโบสถ์ และถ้ามีผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนมากสามารถขยายไปยังอาคารและพื้นที่ต่างๆภายในพุทธสถานสันตือโสภได้

5.3.1.3 วัดภักทันทะอาสาฬาราม

ที่พักอาศัยของวัดภักทันทะอาสาฬาราม เป็นการพัฒนาเพื่อรองรับผู้ปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ ซึ่งมีทั้งพักอาศัยรวมที่หอสำนักโยคีชายสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมชาย และหอสำนักโยคีหญิงสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมหญิง พักอาศัยเดี่ยวที่ศาลาโพธิปักขิยธรรม กุฏิสงฆ์แถว กุฏิสงฆ์เดี่ยว และกุฏิจากสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมชาย และกุฏิหญิงแถว กุฏิหญิงเดี่ยว และกุฏิหญิงใหม่ สำหรับผู้ปฏิบัติธรรมหญิง และพื้นที่ปักกลดสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมชายที่ศาลา 91 ปี อาสภมหาเถระและตามใต้ต้นไม้ต่างๆภายในบริเวณที่พักผู้ปฏิบัติธรรมชาย และพื้นที่ปักกลดสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมหญิงบริเวณสวนมะม่วง

ตารางที่ 5.9 แสดงผลิตภัณฑ์ด้านที่พักอาศัยของสถานปฏิบัติธรรม

ผลิตภัณฑ์ด้านที่พักอาศัย	สถานปฏิบัติธรรม		
	วัดพระธรรมกาย	พุทธสถานสันตือโสภ	วัดภักทันทะอาสาฬาราม
รายละเอียด			
1. สถานที่ตั้งของที่พักอาศัย			
- ภายในสถานปฏิบัติธรรม	✓	✓	✓
- ภายนอกสถานปฏิบัติธรรม	×	✓	×
2. การจัดเตรียมที่พักอาศัย			
- สร้างขึ้นเพื่อรองรับผู้ปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ	✓	×	✓
- ปรับเปลี่ยนสถานที่เพื่อการพักอาศัย	✓	✓	✓

ผลิตภัณฑ์ด้านที่พักอาศัย	สถานปฏิบัติธรรม		
	วัดพระธรรมกาย	พุทธสถานสันติโตก	วัดกัททันตะอาสาราม
รายละเอียด			
3. รูปแบบที่พักอาศัย			
- อาคารพักอาศัยชั้นเดียว	✓	×	✓
- อาคารพักอาศัย 2 ชั้น	✓	×	✓
- อาคารพักอาศัยตั้งแต่ 2 ชั้นขึ้นไป	×	✓	×
- อาคารต่างๆ ในสถานปฏิบัติธรรม	✓	✓	✓
- โบสถ์	×	✓	×
- ศาลา	×	×	✓
- อื่นๆ (เช่น เจดีย์ สภา เป็นต้น)	✓	✓	×
- สถานที่ปีกกลด	✓	✓	✓
4. ลักษณะการพักอาศัย			
- พักอาศัยเดี่ยว	×	×	✓
- พักอาศัยรวม	✓	✓	✓
- ปีกกลด	✓	✓	✓

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, มกราคมและกุมภาพันธ์ 2551

5.3.2 สิ่งอำนวยความสะดวก

5.3.2.1 วัดพระธรรมกาย

สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการพักอาศัยของวัดพระธรรมกาย มีการจัดเตรียมอุปกรณ์ในการนอนต่างๆ เช่น หมอน เสื่อ ผ้าห่ม และกลด (เฉพาะสภารธรรมกายสากล) นอกจากนี้ภายในที่พักมีพัดลม มุ้งลวด (ที่สภารธรรมกายสากลใช้กลดแทน) ตู้เก็บสัมภาระ(เฉพาะหมู่บ้านปฏิบัติธรรม) มีโรงอาหารหรือสถานที่สำหรับรับประทานอาหาร และห้องน้ำรวม

ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อกิจกรรมประกอบไปด้วยห้องปฏิบัติกรรมฐาน สวดมนต์ และฟังเทศน์ ที่มีทั้งที่หมู่บ้านปฏิบัติธรรมและสภารธรรมกายสากล เป็นห้องที่ติดเครื่องปรับอากาศ มีเก้าอี้และเบาะรองนั่งเตรียมไว้เพื่อสะดวกแก่การปฏิบัติ สถานที่บ้านแก้วเรือนทองภายในสภารธรรมกายสากลสำหรับเข้าโรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา สถานที่สวดมนต์กลางแจ้งที่บริเวณด้านหน้าสภารธรรมกายสากลเพื่อบูชามหาธรรมกายเจดีย์ สถานที่สำหรับตัดบาตรและถวายเพลที่

หมู่บ้านปฏิบัติธรรม สภาธรรมกายสากล และหอฉันคุณยายฯ สถานที่ออกกำลังกาย และสถานที่บำเพ็ญประโยชน์(เฉพาะที่หมู่บ้านปฏิบัติธรรม)

นอกจากนี้ทั้งที่หมู่บ้านปฏิบัติธรรมและสภาธรรมกายสากล จะมีห้องธุรการหรือสถานที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติธรรม และมีเจ้าหน้าที่ดูแลผู้ปฏิบัติธรรม โดยตรงคอยอำนวยความสะดวกและดูแลเรื่องความปลอดภัยตลอดการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม และทางวัดมีบริการรถรับส่งกระจายไปตามพื้นที่ต่างๆเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางของผู้ปฏิบัติธรรม และทางวัดมีบริการรถรับส่งกระจายไปตามพื้นที่ต่างๆเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางของผู้ปฏิบัติธรรม

5.3.2.2 พุทธสถานสันติอโศก

สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการพักอาศัยของพุทธสถานสันติอโศก มีการจัดเตรียมอุปกรณ์ในการนอนต่างๆ ไว้ให้กับผู้ปฏิบัติธรรม ทั้งหมอน เสื้อ ผ้าห่ม และกลด (เฉพาะผู้ปฏิบัติธรรมชายที่พักอาศัยที่โบสถ์) นอกจากนี้ในที่พักรับพัสดุ มุ้งลวด (ที่โบสถ์ใช้กลดแทน) ส่วนสถานที่รับประทานอาหารจะใช้พื้นที่ของศาลาพิธีกรรม และมีห้องน้ำรวมใกล้กับที่พักและภายในพุทธสถานสันติอโศก

ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อกิจกรรมประกอบไปด้วยสถานที่ปฏิบัติกรรมฐานในร่มที่ติดตั้งพัสดุ และสถานที่กลางแจ้ง สถานที่สำหรับสนทนาธรรมบริเวณพระวิหารเจดีย์บรมสารีริกธาตุ โคจรอบ สถานที่ตั้งภาควิชาธรรมทางเข้าด้านหน้าของพุทธสถานสันติอโศก สถานที่ปฏิบัติหน้าที่การงานทั้งภายในพุทธสถานสันติอโศกและพื้นที่โคจรอบ สถานที่ออกกำลังกาย และสถานที่ประกอบกิจกรรมอื่นๆ เช่น เตรียมอาหารเพื่อตักบาตร เป็นต้น

นอกจากนี้ในระหว่างการปฏิบัติธรรมจะมีเจ้าหน้าที่ดูแลผู้ปฏิบัติธรรม โดยตรงคอยให้ความสะดวกและดูแลความปลอดภัยให้กับผู้ปฏิบัติธรรม

5.3.2.3 วัดภักทันทะอาสาฬหาม

สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการพักอาศัยของวัดภักทันทะอาสาฬหาม มีการจัดเตรียมอุปกรณ์ในการนอนต่างๆ ไว้ให้กับผู้ปฏิบัติธรรมทั้ง หมอน เสื้อ ผ้าห่ม และกลด นอกจากนี้ภายในที่พักอาจจะมีสิ่งอื่นๆเพิ่มเติมจากที่วัดจัดเตรียมไว้เนื่องจากที่พักอาศัยต่างๆมีเจ้าภาพในการจัดสร้าง เจ้าภาพที่มาปฏิบัติธรรมจะนำสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆเข้ามาติดตั้งภายในที่พักหรือจัดเตรียมไว้ ภายในที่พัก ส่วนสถานที่รับประทานอาหารจะรับประทานอาหารที่โรงทาน และห้องน้ำมีทั้งห้องน้ำส่วนตัวภายในที่พักและห้องน้ำรวม

ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อกิจกรรมประกอบไปด้วยสถานที่ปฏิบัติกรรมฐานส่วนบุคคลภายในที่พักเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการพักอาศัยเดี่ยว ห้องพักมีขนาดที่กว้างขวางเพียงพอต่อการปฏิบัติและมีห้องน้ำส่วนตัว สถานที่ปฏิบัติกรรมฐานรวมมีทั้งตั้งอยู่ภายในอาคารต่างๆ คัดตั้งพัสดุ และมีเบาะรองนั่งจัดเตรียมไว้เพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติ และสถานที่ปฏิบัติกรรมฐานภายนอกที่เป็นสถานที่กลางแจ้ง เนื่องจากเป็นวัดปฏิบัติและมีการปฏิบัติธรรมทั้งอิริยาบถขึ้น เดิน นั่ง นอน และอิริยาบถย่อยต่างๆ ทำให้พื้นที่ทั้งหมดภายในวัดสามารถปฏิบัติธรรมในอิริยาบถต่างๆ ได้ตามความเหมาะสม นอกจากนี้มีห้องสวดมนต์และฟังเทศน์ซึ่งเป็นสถานที่เดียวกับสถานที่ปฏิบัติกรรมฐาน ห้องสวดอารมณ์เพื่อการส่งและสวดอารมณ์กับพระวิปัสสนาจารย์ตั้งอยู่ที่ชั้นล่างหอสำนักโยคีชายและศาลาโพธิปักขิยธรรม และสถานที่บำเพ็ญประโยชน์

นอกจากนี้ทางวัดมีสำนักงานเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าพักเพื่อปฏิบัติธรรมและการปฏิบัติกิจกรรมการปฏิบัติธรรม และมีบริการรถรับส่งผู้ปฏิบัติธรรมบริเวณหน้าซอยทางเข้าและไปส่งผู้ปฏิบัติธรรมที่ท่ารถในวันเดินทางกลับ

ตารางที่ 5.10 แสดงผลิตภัณฑ์ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของสถานปฏิบัติธรรม

ผลิตภัณฑ์ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	สถานปฏิบัติธรรม		
	วัดพระธรรมกาย	พุทธสถานสันติโตก	วัดกัททันตะฮาสาราม
รายละเอียด			
1. สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการพักอาศัย			
- อุปกรณ์ในการนอน (หมอน เสื่อ ผ้าห่ม กอล)	✓	✓	✓
- พัดลม	✓	✓	✓
- มุ้งลวด	✓	✓	✓
- ตู้เก็บสัมภาระ	✓	×	×
- อื่นๆที่ไม่ใช่ของสถานปฏิบัติธรรม (เช่น เตียง ตู้เสื้อผ้า เป็นต้น)	×	×	✓
- สถานที่รับประทานอาหาร	✓	✓	✓
- โรงอาหารหรือโรงทาน	✓	×	✓
- สถานที่อื่นๆ	✓	✓	×
- ห้องน้ำส่วนตัว	×	×	✓
- ห้องน้ำรวม	✓	✓	✓

ผลิตภัณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อม	สถานปฏิบัติธรรม		
	วัดพระธรรมกาย	พุทธสถานสันติโลก	วัดกัททันตะอาศาราณ
รายละเอียด			
2. สิ่งอำนวยความสะดวกต่อกิจกรรม			
- สถานที่ปฏิบัติกรรมฐาน	✓	✓	✓
- สถานที่ปฏิบัติธรรมส่วนตัวภายในที่พัก	×	×	✓
- สถานที่ปฏิบัติกรรมฐานรวม	✓	✓	✓
- ในร่ม	✓	✓	✓
- คิดพัฒนา	×	✓	✓
- คิดเครื่องปรับอากาศ	✓	×	✓
- อุปกรณ์ช่วยในการปฏิบัติ (เช่น เก้าอี้ เบาะรองนั่ง เป็นต้น)	✓	×	✓
- กลางแจ้ง	×	✓	✓
- สถานที่สวนมนต์และฟังเทศน์	✓	✓	✓
- ในร่ม	✓	✓	✓
- คิดพัฒนา	×	✓	✓
- คิดเครื่องปรับอากาศ	✓	×	×
- อุปกรณ์ช่วยในการปฏิบัติ (เช่น เก้าอี้ เบาะรองนั่ง เป็นต้น)	✓	×	✓
- กลางแจ้ง	✓	✓	✓
- สถานที่สวดอารมณ์	×	×	✓
- สถานที่สนทนาธรรม	×	✓	×
- สถานที่ตักบาตร	✓	✓	×
- สถานที่ถวายเพล	✓	✓	×
- สถานที่บำเพ็ญประโยชน์และปฏิบัติงาน	✓	✓	✓
- สถานที่ออกกำลังกาย	✓	✓	×
- สถานที่ประกอบกิจกรรมอื่นๆ (เช่น บูชาเจดีย์ เข้าโรงเรียนฯ) เป็นต้น	✓	✓	×
3. สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ			
- ห้องธุรการหรือสำนักงาน	✓	×	✓
- เจ้าหน้าที่ดูแลการปฏิบัติธรรม	✓	✓	×
- รถรับ-ส่ง	✓	×	✓

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, มกราคมและกุมภาพันธ์ 2551

5.3.3 กิจกรรม

5.3.3.1 วัดพระธรรมกาย

กิจกรรมการปฏิบัติธรรมของวัดพระธรรมกายเป็นกิจกรรมปฏิบัติธรรมที่ผู้ปฏิบัติธรรมทุกคนร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมตามสถานที่ต่างๆที่ภายในวัดซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณหรือใกล้กับที่พักอาศัย แนวทางการปฏิบัติธรรมของวัดพระธรรมกายมุ่งเน้นที่ความสะดวกสบายในการปฏิบัติธรรมเพื่อให้วัดเป็นสถานที่ที่น่าเข้าสำหรับฆราวาส การปฏิบัติกิจกรรมต่างๆจึงมีการจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ต่างๆไว้อย่างพร้อมเพียง กิจกรรมการปฏิบัติธรรมของวัดพระธรรมกาย ได้แก่ การถือศีล 8 การปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถนั่งที่จะปฏิบัติในห้องปฏิบัติกรรมฐาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาในการปฏิบัติธรรมมากที่สุด และเฉพาะสำหรับที่หมู่บ้านปฏิบัติธรรมจะมีการปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถนอนเพิ่มขึ้นมา ส่วนกิจกรรมอื่นๆประกอบไปด้วย กิจกรรมการสวดมนต์ ฟังเทศน์ ดัดบาตร ถวายเพล บูชามหาธรรมกายเจดีย์ เข้าโรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา การบำเพ็ญประโยชน์ (เฉพาะหมู่บ้านปฏิบัติธรรม) และการออกกัมมัฏฐาน

5.3.3.2 พุทธสถานสันติอโศก

กิจกรรมการปฏิบัติธรรมของพุทธสถานสันติอโศกเป็นกิจกรรมปฏิบัติธรรมที่ผู้ปฏิบัติธรรมทุกคนร่วมกันปฏิบัติกิจกรรม ตามสถานที่ต่างๆที่ภายในพุทธสถาน ซึ่งด้วยข้อจำกัดของขนาดพื้นที่ทำให้ที่พักอาศัยและสถานที่ปฏิบัติธรรมต่างๆอยู่ในบริเวณเดียวกันและบางกิจกรรมต้องออกไปปฏิบัตินอกพื้นที่พุทธสถาน แนวทางการปฏิบัติธรรมของพุทธสถานสันติอโศกมุ่งเน้นที่ความเรียบง่าย สันโดษ และสมณะ ตามวิธีทางและแนวทางปฏิบัติของชาวอโศก กิจกรรมของการปฏิบัติธรรม ได้แก่ การถือศีล 8 การฝึกฝนสมาธิผ่านการปฏิบัติหน้าที่การ จึงทำให้กิจกรรมการปฏิบัติงานเป็นกิจกรรมที่หลายช่วงเวลาและใช้เวลาในการปฏิบัติมากที่สุด ซึ่งการปฏิบัติงานจะเป็นงานต่างๆของพุทธสถานสันติอโศกทั้งที่ตั้งอยู่ภายในและภายนอกพุทธสถาน ส่วนกิจกรรมอื่นๆประกอบไปด้วย กิจกรรมการปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถนั่งและเดินหรือการฝึกเจโตสมณะสวดมนต์ ฟังเทศน์ ดัดบาตร ถวายเพล สนทนาธรรม สังสรรค์สัมพันธ์มิตรฯ เคลียร์จิตก่อนจาก และการออกกัมมัฏฐาน

5.3.3.3 วัดภักทันทะอาสาฬหาราม

กิจกรรมการปฏิบัติธรรมของวัดภักทันทะอาสาฬหารามเป็นกิจกรรมปฏิบัติธรรมที่ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถปฏิบัติธรรมเป็นการส่วนบุคคลภายในที่พักและภายนอกที่พักหรือร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมตามสถานที่ต่างๆภายในวัด ทำให้พื้นที่ของที่พักอาศัยมีขนาดใหญ่มากพอที่จะให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถปฏิบัติธรรมภายในที่พักได้ นอกจากนี้การที่วัดภักทันทะอาสาฬหารามเป็นวัดปฏิบัติ และปฏิบัติตามแนวทางสติปัญญา 4 จึงทำให้ทุกพื้นที่ภายในวัดทั้งในร่มและกลางแจ้งสามารถเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมได้ทั้งหมด และพื้นที่ปฏิบัติธรรมรวมมีหลายแห่งและมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆจัดเตรียมไว้ ทั้งพัดลม และเบาะรองนั่ง กิจกรรมการปฏิบัติธรรมของวัดภักทันทะอาสาฬหาราม ได้แก่ การถือศีล 8 การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางสติปัญญา 4 ในอิริยบท ยืน เดิน นั่ง นอน และอิริยาบถย่อยต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติทุกชั่วขณะในการปฏิบัติธรรมภายในวัด เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมปฏิบัติกรรมฐานไปได้ในระยะเวลาหนึ่งแล้วต้องไปสอบอารมณ์กับพระวิปัสสนาจารย์เพื่อพัฒนาการปฏิบัติกรรมฐานของตนให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้กิจกรรมอื่นๆ ประกอบไปด้วย การสวดมนต์ ฟังเทศน์ และการบำเพ็ญประโยชน์

ตารางที่ 5.11 แสดงผลิตภัณฑ์ด้านกิจกรรมของสถานปฏิบัติธรรม

ผลิตภัณฑ์ด้านกิจกรรม	สถานปฏิบัติธรรม		
	วัดพระธรรมกาย	พุทธสถานสันติโตก	วัดภักทันทะอาสาฬหาราม
รายละเอียด			
1. ลักษณะของกิจกรรม			
- ปฏิบัติธรรมส่วนบุคคล	✓	×	✓
- ปฏิบัติธรรมรวม	✓	✓	✓
- กิจกรรมในร่ม	✓	✓	✓
- กิจกรรมกลางแจ้ง	✓	✓	✓
2. กิจกรรม			
- การปฏิบัติธรรมโดยเน้นการปฏิบัติกรรมฐาน	✓	×	✓
- การปฏิบัติธรรมโดยเน้นการปฏิบัติหน้าที่การงาน	×	✓	×
- การถือศีล	✓	✓	✓
- ศีล 5	×	×	×
- ศีล 8	✓	✓	✓

ผลิตภัณฑ์ด้านกิจกรรม	สถานปฏิบัติธรรม		
	วัดพระธรรมกาย	พุทธสถานสันติโคสโกล	วัดภักทันทะอาสาฬหาราม
- การปฏิบัติกรรมฐาน	✓	✓	✓
- อริยาบถยืน	×	×	✓
- อริยาบถเดิน	×	✓	✓
- อริยาบถนั่ง	✓	✓	✓
- อริยาบถนอน	✓	×	✓
- อริยาบถย่อยต่างๆ	×	×	✓
- สวดมนต์	✓	✓	✓
- ฟังเทศน์	✓	✓	✓
- ดักบาตร	✓	✓	×
- ถวายเพล	✓	✓	×
- สนทนาธรรม	×	✓	×
- สอบอารมณ์	×	×	✓
- การปฏิบัติหน้าที่การงานหรือการบำเพ็ญประโยชน์	✓	✓	✓
- ออกกำลังกาย	✓	✓	×
- กิจกรรมอื่นๆ	✓	✓	×

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, มกราคมและกุมภาพันธ์ 2551

จากการสรุปผลิตภัณฑ์ (Product) ของวัดพระธรรมกาย พุทธสถานสันติโคสโกล และวัดภักทันทะอาสาฬหาราม สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างที่พักอาศัย สิ่งอำนวยความสะดวก และกิจกรรมของสถานปฏิบัติธรรมได้ ซึ่งสถานปฏิบัติธรรมจะมีแนวทางปฏิบัติเป็นหลักในการพัฒนาสิ่งต่างๆ ดังนี้

วัดพระธรรมกาย มีแนวทางในการพัฒนาวัดและแนวทางปฏิบัติธรรมที่ต้องการอำนวยความสะดวกสบายต่างๆ ให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อต้องการให้วัดเป็นสถานที่น่าเข้าและมาปฏิบัติธรรมที่วัดอย่างสม่ำเสมอ ทำให้วัดพระธรรมกายมีที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่สะดวกสบายและเอื้อประโยชน์ในการปฏิบัติธรรม กิจกรรมการปฏิบัติธรรมของวัดพระธรรมกาย คือ การถือศีล 8 ส่งผลทำให้ที่พักรักษาใจมีความสะดวกสบายแต่มีความเรียบง่าย กล่าวคือ ที่พักรักษาใจที่หมู่บ้านปฏิบัติธรรมถูกสร้างขึ้นมาจากเฉพาะ ดินคั้งพัฒม มุ่งลวด ห้องคักยุง มีการจัดเตรียมอุปกรณ์ในการนอนต่างๆ ตู้เก็บสัมภาระ ห้องน้ำรวมในที่พักรักษาใจ แต่ผู้ปฏิบัติธรรมพักรักษาใจค้างแรมโดยการปูเสื่อและนอนกับพื้นอย่างเรียบง่าย นอกจากนี้ที่พักรักษาใจยังแวดล้อมไปด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติธรรม ทั้งห้องธุรการ ห้องปฏิบัติกรรมฐานหลายห้อง โรงอาหาร และห้องน้ำ

รวม เนื่องจากการปฏิบัติกรรมฐานหลักของวัดพระธรรมกายเป็นการปฏิบัติกรรมฐานร่วมกันในอิริยาบถนั่ง ดังนั้น ห้องปฏิบัติธรรมจึงมีขนาดใหญ่และมีหลายห้องสามารถรองรับผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นจำนวนมาก และเป็นสถานที่ที่สำคัญที่ผู้ปฏิบัติธรรมใช้เวลาในการปฏิบัติมากที่สุด อีกทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถปฏิบัติกรรมฐานในห้องได้นานและมีความสุขสบายในการปฏิบัติ ทั้งการติดตั้งเครื่องปรับอากาศ การจัดเตรียมเก้าอี้และเบาะรองนั่ง ซึ่งส่งผลให้การพักอาศัยจึงเป็นการพักอาศัยรวม โดยไม่จำเป็นต้องมีพื้นที่ส่วนตัวมากนักเพียงแค่จัดพื้นที่ในการนอนไม่ให้แออัดมากนัก เนื่องจากใช้เป็นเพียงสถานที่ในการนอนและปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถนอนเท่านั้น เพราะนอกจากนี้ไม่มีกิจกรรมใดๆที่ต้องปฏิบัติในที่พัก กิจกรรมต่างๆเป็นการปฏิบัติร่วมกันทั้งหมดจึงใช้พื้นที่ของสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นสถานที่ต่างๆซึ่งอยู่ในบริเวณที่พักอาศัยเป็นสถานที่ในการปฏิบัติ โดยแต่ละสถานที่มีขนาดที่ใหญ่พอต่อการรองรับผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนมาก

ส่วนที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกที่สภာธรรมกายสากลมีความสะดวกสบายและความเรียบง่ายเช่นเดียวกับหมู่บ้านปฏิบัติธรรม การพักอาศัยเป็นการพักอาศัยรวมโดยการปักกลดในพื้นที่ๆจัดเตรียมไว้สำหรับผู้ปฏิบัติธรรมชายและผู้ปฏิบัติธรรมหญิง โดยเฉพาะ การปฏิบัติกิจกรรมคล้ายกับหมู่บ้านปฏิบัติธรรมและเป็นการปฏิบัติรวมทั้งหมด ซึ่งในสภာธรรมกายสากลมีสถานที่สำหรับปฏิบัติกิจกรรมต่างๆหลายแห่งและใกล้กับที่พักอาศัย มีห้องปฏิบัติกรรมฐานที่มีหลายขนาดและหลายห้องสามารถรองรับผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นจำนวนมาก รองรับการปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถนั่ง ภายในห้องติดตั้งเครื่องปรับอากาศ จัดเตรียมเก้าอี้และเบาะรองนั่ง ส่วนกิจกรรมอื่นจะใช้สถานที่ต่างๆภายในสภာธรรมกายสากลทั้งในร่มและกลางแจ้งที่มีขนาดใหญ่เพียงพอต่อการรองรับผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนมากได้ และมีบางกิจกรรมที่ต้องออกนอกพื้นที่พักอาศัยซึ่งจะมีรถของทางวัดคอยรับส่ง

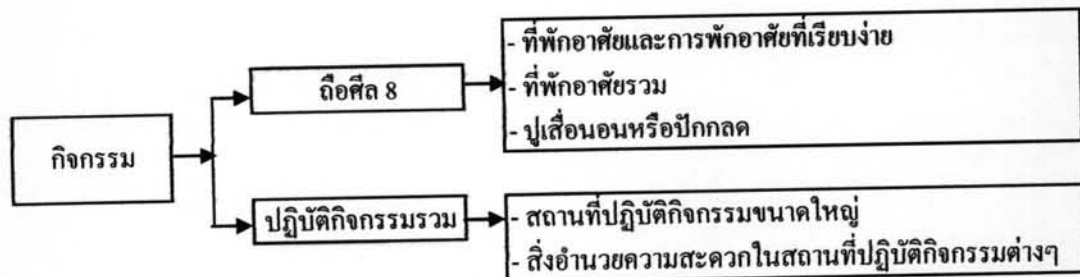
ตารางที่ 5.12 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภัณฑ์ของวัดพระธรรมกาย

ความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภัณฑ์ของวัดพระธรรมกาย	
กิจกรรม	ที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวก
1. การปฏิบัติกิจกรรม - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- สถานที่ประกอบกิจกรรมขนาดใหญ่ รองรับผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นจำนวนมาก
2. ถ้อยคิด 8 - คิดข้อ 1 - คิดข้อ 2 - คิดข้อ 3 - คิดข้อ 4 - คิดข้อ 5 - คิดข้อ 6 - คิดข้อ 7 - คิดข้อ 8	- การใช้มุ้งลวดหรือกมดเพื่อป้องกันยุงและแมลงต่างๆ - หมู่บ้านปฏิบัติธรรมมีผู้เก็บส้วมสาธารณะ ส่วนสภากาชาดสากลไม่มี ซึ่งอาจไม่มีความจำเป็นเนื่องจากมีส้วมเป็นสิ่งควบคุมความประพฤติ - การแยกสถานที่พักอาศัยระหว่างผู้ปฏิบัติธรรมชายและผู้ปฏิบัติธรรมหญิง - สถานที่ปฏิบัติธรรมต่างๆ เพื่อฝึกฝน พัฒนาดน และควบคุมความประพฤติ - สถานที่ปฏิบัติธรรมต่างๆ เพื่อฝึกฝน พัฒนาดน และควบคุมความประพฤติ - มีโรงอาหารและสถานที่รับประทานอาหาร - เตรียมอาหารและรับประทานอาหารวันละ 2 มื้อ - จัดเตรียมน้ำปานะ - ที่พักอาศัยเงียบ สงบ - ที่พักอาศัยและห้องน้ำไม่ติดตั้งกระเจก ไม่มีโต๊ะเครื่องแป้งหรือสถานที่แต่งตัวโดยเฉพาะ เพื่อการแต่งกายเกินความจำเป็น - ในที่พักอาศัยไม่มีโทรทัศน์และวิทยุ - ที่พักอาศัยรวม เรียบง่าย - นอนเดี่ยว - ปีกกลด
3. การปฏิบัติกรรมฐาน - ปฏิบัติกรรมฐานในที่พัก - ปฏิบัติกรรมฐานรวม	- ปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถนอน โดยจัดพื้นที่นอนให้มีเนื้อที่เพียงพอและไม่แออัดกัน (เฉพาะหมู่บ้านปฏิบัติธรรม) - ปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถนั่ง มีห้องปฏิบัติกรรมฐานหลายห้องและหลายขนาด ที่หมู่บ้านปฏิบัติธรรมและสภากาชาดสากล - ติดตั้งเครื่องปรับอากาศ - มีเก้าอี้และเบาะรองนั่ง
4. สวดมนต์ - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- ห้องปฏิบัติกรรมฐานหลายห้องและหลายขนาด - ติดตั้งเครื่องปรับอากาศ - มีเก้าอี้และเบาะรองนั่ง
5. ฟังเทศน์ - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- ห้องปฏิบัติกรรมฐานหลายห้องและหลายขนาด - ติดตั้งเครื่องปรับอากาศ - มีเก้าอี้และเบาะรองนั่ง
6. ตักบาตร - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- ลานกว้างกลางแจ้งที่หมู่บ้านปฏิบัติธรรม สภากาชาดสากล และ โบสถ์ - จัดเตรียมของใส่บาตร

ความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภัณฑ์ของวัดพระธรรมกาย	
กิจกรรม	ที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวก
7. ถวายเพล - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- หอฉันคุณยายอุบาสิกาจันทร์ หานนกุล (หอฉันขนาดใหญ่) - จัดเตรียมอาหารและสิ่งต่างๆ
8. บำเพ็ญประโยชน์ - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- สถานที่ต่างๆ ในหมู่บ้านปฏิบัติธรรม โดยการแบ่งกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม
9. ออกกำลังกาย - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- ลานกว้างกลางแจ้งในหมู่บ้านปฏิบัติธรรม - พื้นที่กลางแจ้งบริเวณสภာธรรมกายสากล
10. บูชามหาธรรมกายเจดีย์ - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- ลานกว้างกลางแจ้งทิศเหนือของสภာธรรมกายสากล จัดเตรียมเพื่อบูชามหาธรรมกายเจดีย์ - จัดเตรียมเครื่องบูชา
11. การรับประทานอาหาร - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- โรงอาหารขนาดใหญ่ - สถานที่รับประทานอาหาร

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, มกราคม 2551

แผนภูมิที่ 5.1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภัณฑ์ของวัดพระธรรมกาย

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, มกราคม 2551

พุทธสถานสันติอโศกมีแนวทางการปฏิบัติที่ยึดถือความเรียบง่าย สัน โขษ และสมณะ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อที่พักอาศัย สิ่งอำนวยความสะดวก และกิจกรรม กิจกรรมการปฏิบัติธรรมเป็นกิจกรรมที่ผู้ปฏิบัติธรรมทุกคนปฏิบัติร่วมกัน โดยกำหนดให้ถือศีล 8 ซึ่งการถือศีลเช่นนี้และประกอบด้วยข้อกำหนดในด้านพื้นที่ ส่งผลให้ที่พักอาศัยเป็นการประยุกต์สถานต่างๆ ที่มีอยู่เดิมเพื่อเป็นที่พักอาศัยสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม ซึ่งมีความเรียบง่ายในลักษณะของการถือศีล 8 และแนวทางการปฏิบัติที่พุทธสถานสันติอโศกยึดถือ การนอนเป็นการนอนกับพื้นด้วยการปูเสื่อหรือปีกลด โดยให้ผู้ปฏิบัติธรรมนอนเรียงต่อกัน ซึ่งที่พักอาศัยใช้เป็นเพียงสถานที่พักแรมเท่านั้นเนื่องจากไม่มีกิจกรรมการปฏิบัติใดๆ ภายในที่พัก กิจกรรมทั้งหมดปฏิบัติในพื้นที่ภายในพุทธสถานสันติอโศกและบริเวณโดยรอบ

การปฏิบัติธรรมที่เป็นกิจกรรมหลักและใช้ระยะเวลาในการปฏิบัติมากที่สุด คือ การปฏิบัติหน้าที่การงาน ทำให้ต้องมีสถานที่ปฏิบัติงานต่างๆเพื่อรองรับต่อกิจกรรมนี้ การปฏิบัติงานนี้ใช้วิธีการแบ่งกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเป็นกลุ่มย่อยและกระจายไปทำงานตามฐานงานต่างๆของพุทธสถานสันติอโศก เนื่องจากสถานที่แต่ละแห่งมีข้อจำกัดในด้านขนาดของพื้นที่ ส่วนการปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆเป็นการปฏิบัติร่วมกันทั้งหมดและเลือกใช้สถานที่ต่างๆที่สามารถรองรับต่อจำนวนผู้ปฏิบัติธรรมได้

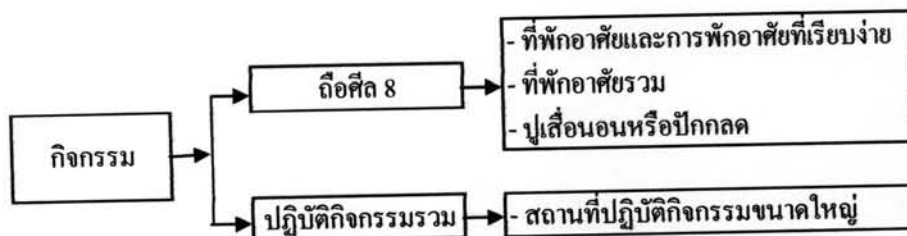
ตารางที่ 5.13 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภัณฑ์ของพุทธสถานสันติอโศก

ความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภัณฑ์ของพุทธสถานสันติอโศก	
กิจกรรม	ที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวก
1. การปฏิบัติกิจกรรม - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- สถานที่ประกอบกิจกรรมขนาดใหญ่ รองรับผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นจำนวนมาก - สถานที่ประกอบกิจกรรมขนาดเล็ก ใช้การแบ่งกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม
2. ถีอศีล 8 - ศีลข้อ 1 - ศีลข้อ 2 - ศีลข้อ 3 - ศีลข้อ 4 - ศีลข้อ 5 - ศีลข้อ 6 - ศีลข้อ 7 - ศีลข้อ 8	- การใช้มุ้งลวดหรือกวดเพื่อป้องกันยุงและแมลงต่างๆ - ไม่มีตู้เก็บสัมภาระ เนื่องจากข้อจำกัดของพื้นที่และใช้ศีลเป็นสิ่งควบคุมความประพฤติ - การแยกสถานที่พักอาศัยระหว่างผู้ปฏิบัติธรรมชายและผู้ปฏิบัติธรรมหญิง - สถานที่ปฏิบัติธรรมต่างๆ เพื่อฝึกฝน พัฒนาดน และควบคุมความประพฤติ - สถานที่ปฏิบัติธรรมต่างๆ เพื่อฝึกฝน พัฒนาดน และควบคุมความประพฤติ - มีศาลาฟังธรรมเป็นสถานที่รับประทานอาหารร่วมกัน - เตรียมอาหารและรับประทานอาหารวันละ 1 มื้อ - จัดเตรียมน้ำปานะ - ที่พักอาศัยเงียบ สงบ - ไม่มีโต๊ะเครื่องแป้งหรือสถานที่แต่งตัว โดยเฉพาะเพื่องดเว้นการแต่งกายเกินความจำเป็น - ในที่พักอาศัยไม่มี โทรทัศน์และวิทยุ - ที่พักอาศัยรวม เรียบง่าย - นอนเสื่อ - ปีกกวด
3. การปฏิบัติกรรมฐาน - ปฏิบัติกรรมฐานรวม	- ปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถนั่งและเดิน โดยการใช้พื้นที่ลานกว้างชั้นบนของพระวิหารฯ
4. สวดมนต์ - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- ศาลาฟังธรรม - ลานกว้างชั้นบนของพระวิหาร
5. ฟังเทศน์ - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- ศาลาฟังธรรม - ลานกว้างชั้นบนของพระวิหาร
6. ตักบาตร - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- ถนนชอยด้านหน้าพุทธสถานสันติอโศก

ความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภัณฑ์ของพุทธสถานสันตือโลก	
กิจกรรม	ที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวก
7. ถวายเพล - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- ศาลาฟังธรรม
8. ปฏิบัติหน้าที่การงาน - ปฏิบัติกิจกรรมรวม โดยการแบ่งกลุ่ม	- สถานที่ปฏิบัติงานต่างๆภายในและภายนอกพุทธสถานสันตือโลก
9. ออกกำลังกาย - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- ลานกว้างชั้น 2 ของพระวิหารฯ
10. สนทนาธรรม - ปฏิบัติกิจกรรมรวม โดยการแบ่งกลุ่ม	- บริเวณลานกว้างโดยรอบพระวิหารฯ
11. เคลียร์จิตก่อนจาก - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- บริเวณลานกว้างโดยรอบพระวิหารฯ
12. การรับประทานอาหาร - ปฏิบัติกิจกรรมรวม	- ศาลาฟังธรรม

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, มกราคม 2551

แผนภูมิที่ 5.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภัณฑ์ของพุทธสถานสันตือโลก

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, มกราคม 2551

วัดภักทันทะอาสาฬหารามเป็นวัดปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแนวทางสติปัญญา 4 ในอริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน และอริยาบถย่อยต่างๆ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในอริยาบถต่างๆจึงเป็น กิจกรรมหลักของการปฏิบัติธรรมภายในวัดนอกเหนือไปจากการให้ผู้ปฏิบัติธรรมถือศีล 8 ซึ่งการ ปฏิบัติกิจกรรมมีทั้งการปฏิบัติส่วนบุคคลและการปฏิบัติรวม การปฏิบัติส่วนบุคคลสามารถปฏิบัติ ได้ตามสถานที่ต่างๆทั้งในอาคารและกลางแจ้งภายในวัด หรือในที่พักอาศัยที่มีทั้งที่พักอาศัยรวม และที่พักอาศัยเดี่ยว ซึ่งส่งผลให้ภายในที่พักจะมีขนาดที่เพียงพอต่อการปฏิบัติกรรมฐานในอริยาบถ ต่างๆ มีห้องน้ำในตัว และที่พักบางแห่งมีการจัดส่งอาหารถึงที่พักเพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถ ปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้การจัดผู้ปฏิบัติธรรมเข้าพักในที่พักอาศัยต่างๆจะไม่ให้ความสำคัญ แออัดคนมากนักเพื่อให้สามารถปฏิบัติธรรมในที่พักได้อย่างสะดวก ส่วนการปฏิบัติกิจกรรมรวมจะใช้ สถานที่ปฏิบัติธรรมตามอาคารต่างๆ ซึ่งสามารถรองรับผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นจำนวนมาก

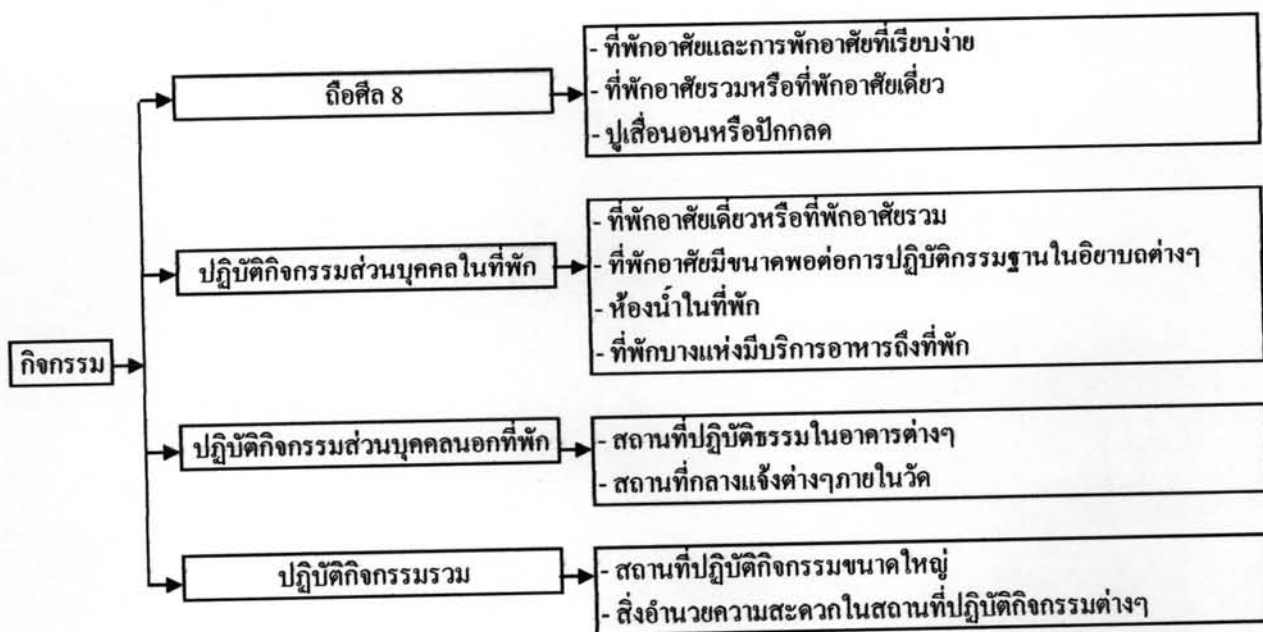
ตารางที่ 5.14 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภัณฑ์ของวัดภักทันทะอาสาฬหาราม

ความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภัณฑ์ของวัดภักทันทะอาสาฬหาราม	
กิจกรรม	ที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวก
1. การปฏิบัติกิจกรรม - ปฏิบัติกิจกรรมรวม - ปฏิบัติกิจกรรมส่วนบุคคล	- สถานที่ประกอบกิจกรรมขนาดใหญ่ รองรับผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นจำนวนมาก - ปฏิบัติธรรมในที่พักอาศัย - ปฏิบัติธรรมในสถานที่ปฏิบัติธรรมรวม - ปฏิบัติธรรมในบริเวณต่างๆภายในวัด
2. ดို့คို့ 8 - คို့คို့ 1 - คို့คို့ 2 - คို့คို့ 3 - คို့คို့ 4 - คို့คို့ 5 - คို့คို့ 6 - คို့คို့ 7 - คို့คို့ 8	- การใช่มุ้งลวดหรือกวดเพื่อป้องกันยุงและแมลงต่างๆ - ที่พักอาศัยส่วนใหญ่เป็นการพักเดี่ยว มีกุญแจประจำกุญหรือห้องพัก - ที่พักอาศัยรวมบางแห่งมีตู้เก็บสัมภาระ บางแห่งไม่มี ใช้คို့คို့เป็นลို့คို့ควบคุมความประพฤดี - การแยกสถานที่พักอาศัยระหว่างผู้ปฏิบัติธรรมชายและผู้ปฏิบัติธรรมหญิง - สถานที่ปฏิบัติธรรมต่างๆ เพื่อฝึกฝน พัฒนาดน และควบคุมความประพฤดี - สถานที่ปฏิบัติธรรมต่างๆ เพื่อฝึกฝน พัฒนาดน และควบคุมความประพฤดี - มีโรงทานเป็นสถานที่รับประทานอาหาร - เตรียมอาหารและรับประทานอาหารวันละ 2 มို့ - จัดเตรียมน้ำปานะ - ที่พักอาศัยเงียบ สงบ - ไม่มีคို့คို့เครื่องเป้คို့หรือสถานที่แต่งคို့ โดยเฉพาะเพื่อกการแต่งกายเกินความจำเป็น - ในที่พักอาศัยไม่มีทรคို့คို့และวิทยุ - ที่พักอาศัยเดี่ยว ที่พักอาศัยรวม เรียบง่าย - นอนลို့ - ปို့คို့คို့ - ไม่มีเฟอร์นิเจอร์คို့คို့ ยกเว้นได้รับอนุญาตจากทางวัด
3. การปฏิบัติกรรมฐาน - ปฏิบัติกรรมฐานในที่รวม - ปฏิบัติกรรมฐานกลางแจ้ง	- สถานที่ปฏิบัติธรรมต่างๆภายในอาคาร - ศาลาโพธิปักขียธรรม - ศาลา 91 ปี อาสภมหาระระ - โบสถ์ - โรงทาน - โรงทานใหม่ - ศาลาปฏิบัติธรรมหญิง - หอสำนักโยคียหญิง - สถานที่ปฏิบัติธรรมกลางแจ้งต่างๆภายในวัด - บริเวณเสาอศก - บริเวณสวนมะม่วง - บริเวณหอระมั่ง - บริเวณทางคို့คို့ต่างๆ

ความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภัณฑ์ของวัดภักทันทะอาสาฬหาม	
กิจกรรม	ที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวก
<ul style="list-style-type: none"> - ปฏิบัติกรรมฐานรวม - ปฏิบัติกรรมฐานส่วนบุคคล 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่พักอาศัยในที่พักอาศัยเดี่ยวหรือที่พักอาศัยรวม - ปฏิบัติกรรมฐานในห้องปฏิบัติกรรมฐานขนาดใหญ่ตามอาคารต่างๆ รองรับผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นจำนวนมาก - ติดตั้งพัดลม - มีเบาะรองนั่ง - ปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง และอิริยาบถย่อยต่าง ในห้องปฏิบัติกรรมฐาน - ปฏิบัติกรรมฐานในที่พักอาศัยเดี่ยวหรือที่พักอาศัยรวม - ที่พักอาศัยมีขนาดกว้างเพียงพอต่อการปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน และอิริยาบถย่อยต่างๆ - ที่พักอาศัยเดี่ยวมีห้องน้ำส่วนตัวเอื้อต่อการปฏิบัติ - ที่พักอาศัยเดี่ยวบางแห่งมีการส่งอาหารถึงที่พักเอื้อต่อการปฏิบัติ - ปฏิบัติกรรมฐานตามสถานที่ต่างๆภายในอาคาร - ปฏิบัติกรรมฐานตามสถานที่กลางแจ้งต่างๆภายในวัด
4. สวดมนต์ <ul style="list-style-type: none"> - ปฏิบัติกิจกรรมรวม - ปฏิบัติกิจกรรมบุคคล 	<ul style="list-style-type: none"> - สถานที่ปฏิบัติธรรมต่างๆภายในอาคาร - ที่พักอาศัย - สถานที่ปฏิบัติธรรมต่างๆภายในอาคาร - สถานที่ปฏิบัติธรรมกลางแจ้งต่างๆภายในวัด
5. ฟังเทศน์ <ul style="list-style-type: none"> - ปฏิบัติกิจกรรมรวม 	<ul style="list-style-type: none"> - สถานที่ปฏิบัติธรรมต่างๆภายในอาคาร
6. บำเพ็ญประโยชน์ <ul style="list-style-type: none"> - ปฏิบัติกิจกรรมรวม 	<ul style="list-style-type: none"> - สถานที่ต่างๆภายในอาคาร - สถานที่กลางแจ้งต่างๆภายในวัด
7. สอบอารมณ์ <ul style="list-style-type: none"> - ปฏิบัติกิจกรรมบุคคล 	<ul style="list-style-type: none"> - ห้องสอบอารมณ์ชั้นล่างหอสำนัก โยคีชาย - ห้องสอบอารมณ์ที่ศาลาโพธิปักขิยธรรม
8. การรับประทานอาหาร <ul style="list-style-type: none"> - ปฏิบัติกิจกรรมรวม - ปฏิบัติกิจกรรมบุคคล 	<ul style="list-style-type: none"> - โรงทานขนาดใหญ่ - โรงทานหรือที่พักอาศัย

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, กุมภาพันธ์ 2551

แผนภูมิที่ 5.3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภัณฑ์ของวัดภักทันทะอาสาฬาราม

ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, กุมภาพันธ์ 2551

จากการวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ (Product) ของสถานปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่ง กล่าวได้ว่า ผลิตภัณฑ์ (Product) ของสถานปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งที่พัฒนาหรือจัดเตรียมขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการและจริตต่างๆของผู้ปฏิบัติธรรม ถึงแม้ว่าในรายละเอียดต่างๆของผลิตภัณฑ์ (Product) จะมีความแตกต่างกัน แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาผู้ปฏิบัติธรรมด้วยวิถีทางแห่งพุทธศาสนา เช่นเดียวกัน ซึ่งผลิตภัณฑ์ (Product) ต่างๆของสถานปฏิบัติธรรมนี้เมื่อนำมาวิเคราะห์กับแนวคิดการจูงใจของมาสโลว์ (Maslow's Theory of Motivation) (ดูรายละเอียดในข้อ 2.2.4) พบว่า ผลิตภัณฑ์ (Product) ของสถานปฏิบัติสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรมได้ดังนี้

5.4 การจูงใจของมาสโลว์ (Maslow's Theory of Motivation)

มาสโลว์ได้แบ่งลำดับความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 5 ชั้น หรือที่เรียกว่า Hierarchy of Needs ซึ่งความต้องการแต่ละชั้นต้องการการตอบสนองที่แตกต่างกัน ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ (Product) ของสถานปฏิบัติพบว่า ผลิตภัณฑ์ (Product) ของสถานปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ได้ครบทั้ง 5 ชั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความต้องการด้านร่างกายหรือกายภาพ (Physical Needs) อธิบายได้ว่า สถานปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่ง คือวัดพระธรรมกาย พุทธสถานสันติอโศก และวัดภักทันทะอาสาฬาราม เมื่อวิเคราะห์ตามหลักเสนาสนะพบว่าถูกต้องตามหลักเสนาสนะทุกประการ ซึ่งเสนาสนะข้อที่ 4 ได้

ปัจจัย 4 ซึ่งปัจจัย 4 นี้เป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของมนุษย์และเป็นสิ่งที่ตอบสนองทางด้านร่างกายหรือทางด้านกายภาพ และเป็นสิ่งเดียวกันกับความต้องการขั้นที่ 1 ในลำดับความต้องการของมนุษย์ที่มาสโลว์ได้จัดลำดับไว้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าสถานปฏิบัติธรรมสามารถตอบสนองต่อความต้องการด้านร่างกายหรือกายภาพได้อย่างครบถ้วน

ขั้นที่ 2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety and Security Needs) อธิบายได้ว่าสถานปฏิบัติธรรมเป็นสถานที่ปลอดภัยจากสัตว์ต่างๆตามหลักเสนาสนะข้อที่ 3 นอกจากนี้สถานปฏิบัติธรรมเป็นสถานที่ของผู้ที่ถือศีล มีรั้วรอบขอบชิด และมีเจ้าหน้าที่ที่ดูแลการปฏิบัติธรรมหรือเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยโดยตรงคอยดูแลความปลอดภัยให้กับสถานปฏิบัติธรรมรวมทั้งผู้ปฏิบัติธรรม ดังนั้นสถานปฏิบัติธรรมจึงสามารถตอบสนองต่อความต้องการความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับผู้ปฏิบัติธรรมได้อย่างครบถ้วน

ขั้นที่ 3 ความต้องการทางสังคม (Social Needs) อธิบายได้ว่า สถานปฏิบัติธรรมเป็นสถานที่สำหรับการพัฒนามนุษย์ตามแนวทางพุทธศาสนาในระบบไตรสิกขา ผู้ปฏิบัติธรรมเมื่อบรรลุถึงเป้าหมายของการปฏิบัติธรรมก็จะเป็นผู้ที่ถึงพร้อมด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นผู้ที่สังคมให้การยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเนื่องจากเป็นบุคคลที่ดีทั้ง กาย วาจา ใจ และเป็นบุคคลคุณภาพของสังคมศาสนาและสังคมทางโลก ดังนั้นสถานปฏิบัติธรรมจึงเป็นสถานที่สร้างบุคคลที่ดีให้แก่สังคมต่างๆและสามารถตอบสนองต่อความต้องการทางสังคมของผู้ปฏิบัติธรรมได้อย่างครบถ้วน

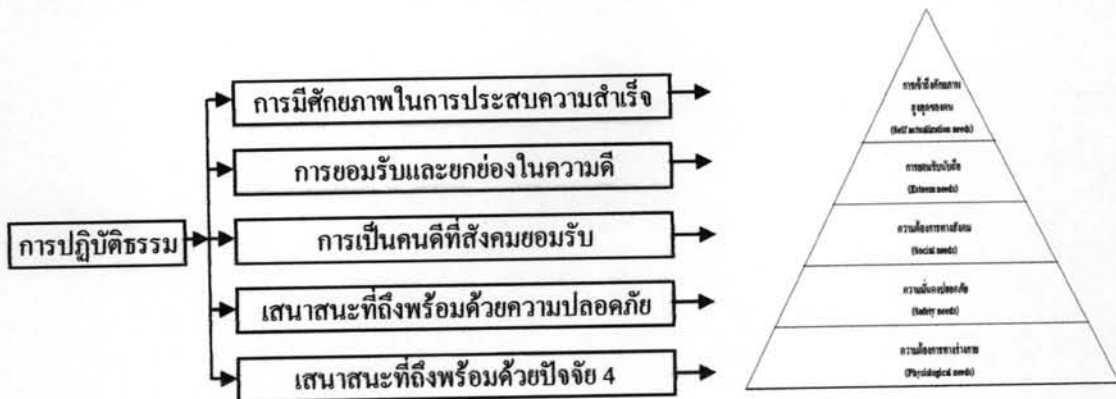
ขั้นที่ 4 ความต้องการในการยอมรับนับถือ (Esteem Needs) อธิบายได้ว่า การปฏิบัติธรรมสามารถพัฒนาให้มนุษย์เป็นผู้ที่ถึงพร้อมด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา ผู้ที่ถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนี้ย่อมเป็นบุคคลที่ดีของสังคม เนื่องจากมีศีลเป็นสิ่งควบคุมความประพฤติ และมีสมาธิที่ดีในการปฏิบัติภารกิจต่างๆด้วยปัญญา ทำให้ผลของการปฏิบัติภารกิจต่างๆเป็นไปด้วยความสำเร็จในเชิงสร้างสรรค์แก่สังคม บุคคลเช่นนี้ย่อมจะเป็นผู้ที่สังคมให้การยอมรับ นับถือและยกย่องในคุณความดีที่ประพฤติปฏิบัติ และเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับนับถือด้วยความจริงใจจากบุคคลอื่น เนื่องจากไม่ได้เป็นคุณความดีในด้านกิเลสหรือคัมภีระของมนุษย์ แต่เป็นคุณความดีอย่างแท้จริงด้วยศีลธรรมและนำมาใช้ในชีวิตประจำวันจนประสบความสำเร็จ ดังนั้น สถานปฏิบัติธรรมจึงเป็นสถานที่สร้างบุคคลที่ดีซึ่งเป็นบุคคลที่ผู้อื่นยอมรับ นับถือ และยกย่องด้วยความจริงใจ สามารถตอบสนองต่อความต้องการในการยอมรับนับถือของผู้ปฏิบัติธรรมได้อย่างครบถ้วน

ขั้นที่ 5 ความต้องการการเข้าถึงศักยภาพสูงสุดของตนหรือการประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิต (Self-Actualization Needs) อธิบายได้ว่า มนุษย์มีเป้าหมายสูงสุดในชีวิตที่แตกต่างกันซึ่งขึ้นอยู่กับระดับความพึงพอใจและระดับความพอดีของแต่ละบุคคล การปฏิบัติธรรมสามารถทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถเข้าถึงศักยภาพสูงสุดของตนจนนำไปสู่การปราบความสำเร็จสูงสุดในชีวิตได้ เนื่องจากการปฏิบัติธรรมเป็นการพัฒนามนุษย์ด้วยศีล สมาธิ จนนำไปสู่การพัฒนาปัญญา ซึ่งการ

ปฏิบัติการกิจใดๆด้วยสติ สมาธิและปัญญาย่อมนำความสำเร็จที่แท้จริงมาสู่บุคคลนั้น กล่าวคือ เป็นการปฏิบัติที่มีศีลธรรม มีสมาธิในการคิดใคร่ครวญ และมีปัญญานำไปสู่ความสำเร็จเป้าหมายของการปฏิบัติ ซึ่งสามารถทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีศักยภาพเพียงพอในการเข้าถึงตำแหน่งหน้าที่การงานฐานะทางสังคม หรือสิ่งใดๆที่ผู้ปฏิบัติธรรมปรารถนาพร้อมกับการมีความสุขในความสำเร็จนั้นๆ หรือในทางศาสนา ผู้ที่ถึงพร้อมด้วยไตรสิกขาเป็นผู้ที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาตนเองต่อไปเพื่อการลดละกิเลสจนนำมาซึ่งความสำเร็จของการปฏิบัติธรรมในขั้นสูงต่อไป

แผนภูมิที่ 5.4

แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติธรรมกับการตอบสนองต่อความต้องการต่างๆของมนุษย์

ที่มา : จากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย, เมษายน 2551

การวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ (Product) ของสถานปฏิบัติธรรมนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความ เป็นเสนาสนะที่สัปปายะที่สามารถสร้างความพึงพอใจให้ผู้ปฏิบัติธรรมให้เกิดฉันทะในการปฏิบัติ ธรรมและมีความสอดคล้องกับจริตที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการต่างๆของผู้ปฏิบัติธรรมได้ ยังแสดงให้เห็นถึงอุปทาน (Supply) ที่ก่อให้เกิดอุปสงค์ (Demand) ของผู้ปฏิบัติธรรม และแสดงให้เห็นถึงกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมาย (Target Group) ของแต่ละสถานปฏิบัติธรรมได้อย่างชัดเจน ดังนี้

5.5 อุปสงค์และอุปทาน (Demand and Supply) และกลุ่มเป้าหมาย (Target Group)

จากผลการศึกษาผลิตภัณฑ์ (Product) ของสถานปฏิบัติธรรมทั้งวัดพระธรรมกาย พุทธสถานสันติอโศก และวัดกัททันตะอาศภาราม พบว่าสถานปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่ง มีผลิตภัณฑ์ (Product) หรืออุปทาน (Supply) เป็นตัวนำหรือกระตุ้นให้เกิดอุปสงค์ (Demand) กล่าวคือ สถานปฏิบัติธรรมมีแนวทางปฏิบัติเป็นหลักในการพัฒนา ที่พักอาศัย สิ่งอำนวยความสะดวก และ

กิจกรรม เนื่องจากแนวทางปฏิบัติเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดแนวทางการปฏิบัติของกิจกรรมที่ต้องมีที่พัทอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมและสอดคล้องกัน เพื่อสนับสนุนให้การปฏิบัติกิจกรรมการปฏิบัติธรรม การพัทอาศัยเป็นไปอย่างราบรื่นและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ดังนั้นอุปสงค์ (Demand) ที่มีต่อสถานปฏิบัติธรรมจะต้องเป็นอุปสงค์ (Demand) ที่พึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ (Product) หรืออุปทาน (Supply) ของสถานปฏิบัติธรรม อุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) จึงจะเกิดความสมดุลระหว่างกันและนำพาซึ่งการมาปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรม

นอกจากนี้อุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ของสถานปฏิบัติธรรมยังสามารถสะท้อนกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมาย (Target Group) ที่พึงพอใจต่อสถานปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้ปฏิบัติธรรมเป็นผู้มีความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ (Product) หรืออุปทาน (Supply) ของสถานปฏิบัติธรรมจนเกิดเป็นอุปสงค์ (Demand) ดังนั้นลักษณะต่างๆของอุปสงค์ (Demand) จึงสามารถสะท้อนกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมาย (Target Group) ได้อย่างชัดเจน

5.5.1 วัดพระธรรมกาย

วัดพระธรรมกายมีผลิตภัณฑ์ (Product) หรืออุปทาน (Supply) ทั้งที่พัทอาศัย สิ่งอำนวยความสะดวก และกิจกรรม ที่สร้างความสะดวกสบายแก่ผู้ปฏิบัติธรรมในการปฏิบัติ กล่าวคือ ที่พัทอาศัย และสิ่งอำนวยความสะดวกถึงแม้ว่าจะอยู่บนพื้นฐานความพอดีของหลักศีล 8 แต่วัดพระธรรมกายได้เสริมสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆที่เอื้อต่อการปฏิบัติกิจกรรม ได้แก่ การพัทอาศัยที่สร้างหรือปรับปรุงเปลี่ยนขึ้นมาเพื่อรองรับผู้ปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ มีการจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆในที่พัทอาศัย รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมที่อยู่ใกล้กับที่พัทอาศัย ซึ่งเป็นสถานที่ที่สามารถรองรับผู้ปฏิบัติธรรมได้อย่างพอดีและไม่แออัด มีสิ่งอำนวยความสะดวกตามสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ และนอกจากนี้กิจกรรมการปฏิบัติธรรมฐานซึ่งเป็นกิจกรรมหลักของการปฏิบัติธรรมเป็นการปฏิบัติธรรมฐานในอิริยาบถนั่ง บริกรรมนิมิตดวงแก้วกลมใส และบริกรรมภาวนา สัมมา อรหัง พร้อมกับการทำจิตใจและร่างกายให้รู้สึกสบายๆผ่อนคลาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ยุ่งยากต่อการปฏิบัติและทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความสุขทั้งทางกายและจิตใจ

ดังนั้น ลักษณะอุปสงค์ (Demand) ของผู้ปฏิบัติธรรมที่มาปฏิบัติธรรมในวัดพระธรรมกายคือ ความต้องการความสะดวกสบายในการพัทอาศัยและการปฏิบัติธรรม และนิยมการปฏิบัติธรรมฐานในอิริยาบถนั่ง โดยการบริกรรมนิมิตดวงแก้วกลมใส และบริกรรมภาวนา สัมมาอรหัง

5.5.1.1 กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมายของวัดพระธรรมกาย

จากการวิเคราะห์อุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ของวัดพระธรรมกาย แสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมาย (Target Group) ของวัดพระธรรมกาย คือ ผู้ปฏิบัติธรรมที่ต้องการความสะดวกสบายในการพักอาศัยและการปฏิบัติธรรม และนิยมการปฏิบัติกรรมฐานในอิริยาบถนั่ง โดยการบริกรรมนิมิตดวงแก้วกลมใส และบริกรรมภาวนา สัมมาอรหัง เช่นเดียวกับลักษณะของอุปสงค์ (Demand)

5.5.2 พุทธสถานสันตติอโศก

พุทธสถานสันตติอโศกมีผลิตภัณฑ์ (Product) หรืออุปทาน (Supply) ที่แสดงให้เห็นถึงความเรียบง่าย สัน โศข และสมณะ เนื่องจากเป็นแนวทางการปฏิบัติของพุทธสถานสันตติอโศกที่ต้องการให้ผู้ปฏิบัติธรรมวางตนเรียบง่ายและลดละกับสิ่งที่ยึดติดต่างๆ กล่าวคือ ที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมต่างเป็นการปรับเปลี่ยนสถานที่เพื่อรองรับการพักอาศัยและการปฏิบัติกิจกรรม โดยไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใดๆ นอกเหนือไปจากอุปกรณ์ในการนอนพักผ่อน และมุ่งลดในที่พักอาศัยของผู้ปฏิบัติธรรมหญิง ส่วนกิจกรรมการปฏิบัติธรรมมุ่งเน้นที่การให้ผู้ปฏิบัติธรรมปฏิบัติฝึกฝนสมาธิผ่านการปฏิบัติหน้าที่การงานตามแนวทางมรรคมีองค์ 8 เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้ฝึกฝนตนเองกับการสัมผัสกับผัสสะต่างๆ ที่เข้ามากระทบจริงเช่นเดียวกันกับการใช้ชีวิตประจำวัน

ดังนั้น ลักษณะอุปสงค์ (Demand) ของผู้ปฏิบัติธรรมที่มาพุทธสถานสันตติอโศก คือ ความต้องการความเรียบง่าย สัน โศข และสมณะ ในการพักอาศัยและการปฏิบัติธรรม และนิยมการปฏิบัติธรรมโดยการปฏิบัติหน้าที่การงาน

5.5.2.1 กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมายของพุทธสถานสันตติอโศก

จากการวิเคราะห์อุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ของพุทธสถานสันตติอโศก แสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมายของพุทธสถานสันตติอโศก คือ ผู้ปฏิบัติธรรมที่ต้องการความเรียบง่าย สัน โศข และสมณะ ในการพักอาศัยและการปฏิบัติธรรม และนิยมการปฏิบัติธรรมโดยการปฏิบัติหน้าที่การงานเช่นเดียวกันกับลักษณะของอุปสงค์ (Demand)

5.5.3 วัตถุประสงค์ของอาสาสมัคร

วัตถุประสงค์ของอาสาสมัคร (Product) หรืออุปทาน (Supply) ในด้านที่พกอาศัยสิ่งอำนวยความสะดวก และกิจกรรม ที่พัฒนาขึ้นมารองรับการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะ ดังนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมจะได้รับการอำนวยความสะดวกต่างๆที่เพียบพร้อมต่อการปฏิบัติธรรมและการพกอาศัยรวมหรือส่วนบุคคล แต่ในขณะเดียวกันวัตถุประสงค์ของอาสาสมัครยังมีผลิตภัณฑ์ (Product) ที่แสดงให้เห็นถึงความเรียบง่าย สันโดษ และสมถะ นั่นคือการมีที่พกอาศัยแบบปึกทอด และสถานที่ปฏิบัติธรรมกลางแจ้งที่เป็นธรรมชาติ นอกจากนี้กิจกรรมการปฏิบัติธรรมหลัก คือ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 ในอิริยาบถยืน เดิน นั่ง นอน และอิริยาบถย่อยต่างๆ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีสติและสมาธิอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสามารถปฏิบัติรวมหรือปฏิบัติส่วนบุคคลได้ทั้งภายในที่พกอาศัยและภายนอกที่พกอาศัย

ดังนั้น ลักษณะอุปสงค์ (Demand) ของผู้ปฏิบัติธรรมที่มาวัตถุประสงค์ของอาสาสมัคร สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะตามลักษณะของที่พกอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวก คือ ความต้องการความสะดวกสบายในการพกอาศัยและปฏิบัติธรรม และความต้องการความเรียบง่าย สันโดษ และสมถะ ในการพกอาศัยและการปฏิบัติธรรม แต่ยังคงต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับหนึ่ง แต่ทั้ง 2 ลักษณะมีความต้องการร่วมกัน คือ ความต้องการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 ในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่งนอน และอิริยาบถย่อยต่างๆ

นอกจากนี้ลักษณะอุปสงค์ (Demand) ของผู้ปฏิบัติธรรมยังสามารถวิเคราะห์รายละเอียดย่อยได้อีกตามลักษณะของการพกอาศัยและการปฏิบัติกิจกรรม คือ ความต้องการพกอาศัยและปฏิบัติธรรมรวม และความต้องการพกอาศัยและปฏิบัติธรรมส่วนบุคคล ที่สามารถพกอาศัยได้ในที่พกอาศัยที่มีสิ่งอำนวยความสะดวก หรือที่พกอาศัยที่เรียบง่าย สันโดษ และสมถะ และปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 ในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่งนอน และอิริยาบถย่อยต่างๆ

5.5.3.1 กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมายของวัตถุประสงค์ของอาสาสมัคร

จากการวิเคราะห์อุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ของวัตถุประสงค์ของอาสาสมัคร แสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมายของวัตถุประสงค์ของอาสาสมัครแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะของที่พกอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวก คือ ผู้ปฏิบัติธรรมที่ต้องการความสะดวกสบายในการพกอาศัยและปฏิบัติธรรม หรือผู้ปฏิบัติธรรมที่ต้องการความเรียบง่าย สันโดษ และสมถะ ในการพกอาศัยและการปฏิบัติธรรม แต่ยังเป็นผู้ที่ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับหนึ่ง โดยผู้ปฏิบัติธรรมทั้ง 2 กลุ่ม มีความนิยมในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 ในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่งนอน และอิริยาบถย่อยต่างๆ เช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ยังวิเคราะห์รายละเอียดย่อยของผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมาย (Target Group) ตามลักษณะการพักอาศัยและการปฏิบัติกิจกรรม ได้อีก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมที่นิยมการพักอาศัยและปฏิบัติธรรมรวม และกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมที่นิยมการพักอาศัยและปฏิบัติธรรมส่วนบุคคล ที่สามารถพักอาศัยได้ในที่พักอาศัยที่มีสิ่งอำนวยความสะดวก หรือที่พักอาศัยที่เรียบง่าย สันโดษ และสมถะ และปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางสติปัญญา 4 ในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่งนอน และอิริยาบถย่อยต่างๆ

จากการสรุปข้างต้นทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าสถานปฏิบัติธรรมเป็นเสนาสนะที่สัปปายะ มีผลิตภัณฑ์ (Product) หรืออุปทาน (Supply) ที่ก่อให้เกิดฉันทะในการปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับจริตต่างๆของผู้ปฏิบัติธรรมที่เป็นเป้าหมาย (Target Group) ของสถานปฏิบัติธรรม และสามารถตอบสนองต่อความต้องการต่างๆของผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี อันนำไปสู่การเกิดหรือกระตุ้นให้เกิดอุปสงค์ (Demand) หรือความต้องการในอุปทาน (Supply) หรือผลิตภัณฑ์ (Product) ของสถานปฏิบัติธรรม นำมาซึ่งการมาปฏิบัติธรรมในสถานปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรม

ในปัจจุบัน นอกเหนือไปจากอุปทาน (Supply) หรือผลิตภัณฑ์ (Product) ของสถานปฏิบัติธรรมเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดอุปสงค์ (Demand) ของผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมายแล้ว จากผลการศึกษาในบทที่ 4 ยังแสดงให้เห็นว่า สถานปฏิบัติธรรมได้มีลักษณะของการนำกลยุทธ์ทางการตลาดมาเป็นส่วนหนึ่งของการกระตุ้นอุปสงค์ (Demand) ในการมาปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมาย ซึ่งการใช้กลยุทธ์ทางการตลาดของสถานปฏิบัติธรรมสามารถวิเคราะห์ได้ด้วยแนวคิดการตลาดเพื่อสังคม (Social Marketing) และการส่งเสริมการตลาด (Promotion) ดังนี้

5.6 การตลาดเพื่อสังคม (Social Marketing)

การตลาดเพื่อสังคม (Social Marketing) (ดูรายละเอียดในข้อ 2.2.1) เป็นการนำกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อสร้างสรรค์สิ่งดีๆ ให้กับสังคมมากกว่าการคำนึงถึงรายได้หรือผลกำไร ซึ่งสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การกระทำ ระดับพฤติกรรม และระดับของค่านิยมในสังคม จากการศึกษาการใช้กลยุทธ์ทางการตลาดของสถานปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่ง คือ วัดพระธรรมกาย พุทธสถานสันติอโศก และวัดภักทันตะอาสาฬหาราม พบว่ามีการใช้เครื่องมือทางการตลาดที่เรียกว่า การส่งเสริมการตลาด (Promotion) ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ทางตรง คือ เพื่อเป็นช่องทาง (Channel) การเผยแพร่ข้อมูลการปฏิบัติธรรมให้เข้าถึงผู้ปฏิบัติธรรมได้ง่ายขึ้น สามารถสร้างความตระหนักและการตอบย้ำคุณค่าของการปฏิบัติธรรม พร้อมกับการเชิญชวนให้ฆราวาสมาปฏิบัติธรรมในสถานปฏิบัติธรรมโดยมีความสุขที่แท้จริงอันเกิดจากการพัฒนาสติ สมาธิ และปัญญา เป็นสิ่งจูงใจผู้ปฏิบัติธรรม และในขณะเดียวกันก็เป็นช่องทางที่ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถเข้าถึงข้อมูลต่างๆของสถาน

ปฏิบัติธรรมและรู้จักสถานปฏิบัติธรรมมากขึ้น เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจเลือกสถานปฏิบัติธรรมที่มีความเหมาะสมต่อจริตของผู้ปฏิบัติธรรมและส่งผลให้เกิดการมาปฏิบัติธรรม

ดังนั้น ประโยชน์ทางตรงการใช้กลยุทธ์ทางการตลาดของสถานปฏิบัติธรรมจึงเป็นการใช้กลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อสังคม อันเนื่องจากการใช้ช่องทางการตลาดเพื่อสื่อสารกับผู้ปฏิบัติธรรม ไม่ได้มีการเรียกร้องสิ่งตอบแทนใดๆจากผู้ปฏิบัติที่เกินความจำเป็น แต่เป็นไปเพื่อต้องการให้ผู้ปฏิบัติธรรมเข้ามาปฏิบัติธรรมในสถานปฏิบัติธรรม

5.7 การส่งเสริมการตลาด (Promotion)

การทำตลาดเพื่อสังคม (Social Marketing) ของสถานปฏิบัติธรรมสามารถวิเคราะห์ได้ว่ามีการใช้การส่งเสริมการตลาด (Promotion) เป็นเครื่องมือในการดำเนินกลยุทธ์ต่างๆของสถานปฏิบัติธรรม ซึ่งเมื่อวิเคราะห์จากสถานปฏิบัติธรรมที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง พบว่า วัดพระธรรมกาย พุทธสถานสันติอโศก และวัดกัททันตะอาสาฬหาราม มีลักษณะของการใช้การส่งเสริมการตลาด (Promotion) ครบทุกช่องทาง แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดของการใช้งาน

ตารางที่ 5.15 แสดงการใช้ช่องทางการส่งเสริมการตลาดของสถานปฏิบัติธรรม

การส่งเสริมการตลาด	สถานปฏิบัติธรรม		
	วัดพระธรรมกาย	พุทธสถานสันติอโศก	วัดกัททันตะอาสาฬหาราม
1. การโฆษณา	✓	✓	✓
2. การประชาสัมพันธ์	✓	✓	✓
3. การขายโดยบุคคล	✓	✓	✓
4. การส่งเสริมการขาย	✓	✓	✓
5. การตลาดเจาะตรง	✓	✓	✓

5.7.1 วัดพระธรรมกาย

วัดพระธรรมกาย มีแนวทางหนึ่งในการพัฒนาวัดที่ต้องการพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่สบายสำหรับฆราวาส จึงมีการจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆรองรับการมาของฆราวาส ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมาย (Target Group) ที่ต้องการความสะดวกสบายในการมาปฏิบัติธรรม ดังนั้น ความสะดวกสบายจึงเปรียบเสมือนเป็นจุดยืน (Positioning) ของวัดพระธรรมกายในการดำเนินกลยุทธ์ทางการตลาด ซึ่งพบว่านอกจากจะพบว่าวัดพระธรรมกายมีลักษณะของการใช้การส่งเสริมการตลาดเพื่อจูงใจผู้ปฏิบัติธรรมให้มาปฏิบัติธรรมที่วัดครบทุก

ช่องทางแล้ว การใช้ช่องทางต่างๆยังเป็นช่องทางที่มีความสะดวกและทันสมัยเอื้อต่อการเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวกสบายของผู้ปฏิบัติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับจริตหรือลักษณะของกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมาย (Target Group) ของทางวัดพระธรรมกายเป็นอย่างดี

ตารางที่ 5.16 แสดงการส่งเสริมการตลาดของวัดพระธรรมกาย

การส่งเสริมการตลาด	สถานปฏิบัติธรรม
	วัดพระธรรมกาย
1. การโฆษณา	<ul style="list-style-type: none"> - สื่อสิ่งพิมพ์ - ใบปลิว - แผ่นโฆษณาขนาดใหญ่ - หนังสือ - จดหมาย - สื่อแพร่ภาพและกระจายเสียง - สื่อโทรทัศน์ - สื่อวิทยุ - สื่ออิเล็กทรอนิกส์ - เว็บไซต์ - สื่อโทรทัศน์ออนไลน์ - สื่อวิทยุออนไลน์ - โทรศัพท์มือถือ
2. การประชาสัมพันธ์	- การออกบู๊ธที่สภามหาวิทยาลัยทุกวันอาทิตย์ทุกสัปดาห์
3. การขายโดยบุคคล	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่ดูแลการปฏิบัติธรรม - ประจำหมู่บ้านปฏิบัติธรรม - ประจำบู๊ธที่สภามหาวิทยาลัย - บริการทางโทรศัพท์ - ผู้นำบุญ - ปากต่อปากของผู้ปฏิบัติธรรม
4. การส่งเสริมการขาย	<ul style="list-style-type: none"> - เก็บค่าลงทะเบียนจำนวนน้อย - ของที่ระลึกสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรมเป็นประจำ - ผู้ที่พาผู้ปฏิบัติธรรมมาร่วมกัน 5 คน ไม่ต้องเสียค่าลงทะเบียน
5. การตลาดเจาะตรง	<ul style="list-style-type: none"> - จดหมาย - อินเทอร์เน็ต - โทรศัพท์ - โทรทัศน์ - วิทยุ

ที่มา : จากการศึกษาของผู้วิจัย, มกราคม 2551

5.7.2 พุทธสถานสันตือโสภ

พุทธสถานสันตือโสภมีแนวทางการปฏิบัติที่เรียบง่าย สัน โคษ และสมณะ ซึ่งผู้ปฏิบัติธรรม กลุ่มเป้าหมาย (Target Group) ที่เป็นผู้รับสารก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ดังนั้น ความเรียบง่าย สัน โคษ และสมณะ จึงเป็นจุดยืน (Positioning) ในการทำการตลาดของพุทธสถานสันตือโสภ ส่งผลให้การทำการส่งเสริมการตลาดในหัวใจผู้ปฏิบัติธรรมถึงแม้จะใช้ครบทุกช่องทาง แต่รายละเอียดของการใช้สื่อยังมีลักษณะของความเรียบง่ายและไม่สะท้อนความทันสมัยมากนักเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติและกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมาย

ตารางที่ 5.17 แสดงการส่งเสริมการตลาดของพุทธสถานสันตือโสภ

การส่งเสริมการตลาด	สถานปฏิบัติธรรม
	พุทธสถานสันตือโสภ
1. การโฆษณา	<ul style="list-style-type: none"> - สื่อสิ่งพิมพ์ - แผ่นพับ - แผ่นโฆษณา - จดหมาย - สื่อแพร่ภาพและกระจายเสียง - สื่อโทรทัศน์ - สื่อวิทยุชุมชน - สื่ออิเล็กทรอนิกส์ - เว็บไซต์ - สื่อโทรทัศน์ออนไลน์
2. การประชาสัมพันธ์	- ในงานบุญสำคัญของพุทธสถานสันตือโสภ พุทธสถาน ในเครือ และเครือแห่นต่างๆ
3. การขายโดยบุคคล	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่ดูแลการปฏิบัติธรรม - ประจําการปฏิบัติธรรม - บริการทางโทรศัพท์ - สมณะหรือสิกขมาตุในงานกัจจิมันต์ - ปากต่อปากของผู้ปฏิบัติธรรม
4. การส่งเสริมการขาย	- ไม่เสียค่าใช้จ่าย
5. การตลาดเจาะตรง	<ul style="list-style-type: none"> - จดหมาย - อินเทอร์เน็ต - โทรศัพท์ - โทรทัศน์ - วิทยุ

ที่มา : จากการศึกษาของผู้วิจัย, มกราคม 2551

5.7.3 วัดภักทันทะอาสาฬหาราม

วัดภักทันทะอาสาฬหารามเป็นวัดปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางสติปัญญาาน4 (พอง ยุบ) โดยเฉพาะ จึงมีการพัฒนาที่พักอาศัย สิ่งอำนวยความสะดวก และกิจกรรม เพื่อรองรับ ผู้ปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะ ทำให้วัดมีความสะดวกสบายต่างๆที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติ ธรรม แต่ในขณะเดียวกันวัดก็มีพื้นที่สำหรับผู้ปฏิบัติธรรมที่ต้องการความเรียบง่าย สัน โดษ และ สมณะ แต่ถือว่าเป็นส่วนน้อยภายในวัด ซึ่งทำให้กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมายของวัดแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ดังนั้น วัดภักทันทะอาสาฬหารามจึงมีความสะดวกสบายเป็นจุดยืนหลัก (Positioning) ของ การทำการตลาด แต่ในขณะเดียวกันต้องรักษาสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมที่ต้องการความเรียบง่ายและ สมณะด้วย จึงทำให้การส่งเสริมการตลาดของวัดภักทันทะอาสาฬหารามสามารถใช้ได้ครบทุกช่องทาง และมีความทันสมัยในระดับหนึ่ง เพื่อให้วัดภักทันทะอาสาฬหารามเป็นวัดปฏิบัติของผู้ปฏิบัติธรรมทั้ง 2 กลุ่มอย่างสมดุล

ตารางที่ 5.18 แสดงการส่งเสริมการตลาดของวัดภักทันทะอาสาฬหาราม

การส่งเสริมการตลาด	สถานปฏิบัติธรรม
	วัดภักทันทะอาสาฬหาราม
1. การโฆษณา	- สื่อสิ่งพิมพ์ - แผ่นพับ - วารสาร - จดหมาย - สื่อแพร่ภาพและกระจายเสียง - สื่อวิทยุ - สื่ออิเล็กทรอนิกส์ - เว็บไซต์
2. การประชาสัมพันธ์	- ในงานบุญต่างๆของวัด
3. การขายโดยบุคคล	- พระเจ้าหน้าที - ประจำสำนักงาน - บริการทางโทรศัพท์ - พระในงานกนิมนต์ - ปากต่อปากของผู้ปฏิบัติธรรม
4. การส่งเสริมการขาย	- ไม่เสียค่าใช้จ่าย - รถรับผู้ปฏิบัติธรรมหน้าซอยทางเข้า - รถส่งผู้ปฏิบัติธรรมไปยังท่ารถ
5. การตลาดเจาะตรง	- จดหมาย - อินเทอร์เน็ต - โทรศัพท์ - วิทยุ - วารสาร

การวิเคราะห์ในด้านผลิตภัณฑ์ (Product) และการส่งเสริมการตลาด (Promotion) ของสถานปฏิบัติธรรมที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง คือ วัดพระธรรมกาย พุทธสถานสันติอโศก และ วัดภัททันตะอาศาราม ทั้งหมดพบว่าเป็นสถานปฏิบัติธรรมที่มีผลิตภัณฑ์ (Product) หรืออุปทาน (Supply) เสนาสนะที่เป็นสัปปายะ ที่ก่อให้เกิดความต้องการหรืออุปสงค์ (Demand) แก่ผู้ปฏิบัติธรรมเป้าหมาย เนื่องจากเป็นสิ่งที่นำไปสู่ฉันทะในการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมได้ อีกทั้งยังสามารถตอบสนองต่อจริตและความต้องการต่างๆของผู้ปฏิบัติธรรมได้อย่างครบถ้วน

นอกจากนี้ยังพบว่าสถานปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่งมีลักษณะของการใช้กลยุทธ์ทางการตลาดที่เรียกว่า การตลาดเพื่อสังคม (Social Marketing) ผ่านเครื่องมือทางการตลาดที่เรียกว่า การส่งเสริมการตลาด (Promotion) ที่ต้องการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในด้านการปฏิบัติธรรมและจูงใจให้ผู้ปฏิบัติธรรมเข้ามาปฏิบัติธรรมในสถานปฏิบัติธรรม และเป็นช่องทางที่ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถเข้าถึงข้อมูลการปฏิบัติธรรมได้สะดวกยิ่งขึ้น การตลาดของสถานปฏิบัติธรรมจึงเป็นการตลาดสีขาวที่ดีมีความเหมาะสม และเป็นสิ่งสร้างสรรค์ที่ควรนำมาพบนุชย์ไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างแท้จริงเพื่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต